

ŠKOLENÍ A VZDĚLÁVÁNÍ V CESTOVNÍM RUCHU

MEZINÁRODNÍ KULTURNÍ SPECIFIKA
VE SLUŽBÁCH CESTOVNÍHO RUCHU

INTERKULTURNÍ KOMPETENCE
A DIVERSITY MANAGEMENT

www.vzdelavanivcr.cz

INTERKULTURNÍ KOMPETENCE A DIVERSITY MANAGEMENT

J.Muhić a kolektiv

Praha 2006

Interkulturní kompetence a diversity management

Vydalo: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha, 2006.
Staroměstské náměstí 6, 110 15 Praha 1, www.mmr.cz

Tato skripta byla vytvořena pro projekt „Školení a vzdělávání pracovníků v cestovním ruchu“ CZ.04.1.03/4.2.00.1/0001. Operační program Rozvoj lidských zdrojů (OP RLZ), Opatření 4.2., Specifické vzdělávání.

<p>Tento vzdělávací program je spolufinancován Evropským sociálním fondem (ESF) a státním rozpočtem ČR.</p>

MÍSTO ÚVODU

Uvědomění si sebe sama je nezbytným předpokladem, který umožňuje proces porozumění jiným. Potřebné je vnímat důležitost intrapersonální a interpersonální dynamiky v projekcích přesvědčení, postojů, názorů a hodnot.

CÍLE TÉTO PUBLIKACE

- **Dovést Vás k plnému uvědomění vlastní kulturní příslušnosti a k vzbudit ve Vás citlivost pro vlastní kulturní dědictví.**
- **Přivést Vás k vědomému odhalení toho, jak Váš vlastní kulturní původ a zkušenosti ovlivňují Vaše postoje, hodnoty a předsudky o chování lidí.**
- **Přivést Vás nenásilnou cestou k multikulturnímu a interkulturnímu vzdělávání**

K ZAMYŠLENÍ...

Pracovník si je vědom stereotypů a předpojatých úsudků, které má vůči jiným rasovým a etnickým skupinám. Zde se nejedná jenom o negativní stereotypy a předsudky vůči příslušníkům jiných kultur, ras a etnik. Důležité je uvědomit si, že i hodnotově neutrální nebo dokonce pozitivní předsudky mohou negativně ovlivnit výsledek komunikace.

ZAPAMATUJTE SI...

Porozumění vlastnímu sociálnímu vlivu a porozumění odlišnostem v komunikačních stylech – způsobům, jak vlastní komunikační styl ovlivňuje komunikaci. Schopnost anticipace účinku vlastních komunikačních modelů na druhé.

Získání schopnosti zjišťovat limity vlastní multikulturní kompetence a odbornosti.

Pracovník je schopen identifikovat zdroje, ze kterých pochází jeho pocit nepříjemnosti při styku s rasovými, etnickými a kulturními odlišnostmi.

Co vytváří „znalost světonázoru klienta“?

- Kulturně kompetentní pracovník si uvědomuje vlastní negativní a pozitivní emoční reakce vůči jiným kulturním a etnickým skupinám a jejich vlivu na komunikaci. Pracovník projevuje vůli k nehodnotícímu porovnávání vlastních postojů a přesvědčení s postoji kulturně odlišných klientů.
- Specifické znalosti a informace o skupině, ze které klient pochází. Znalosti o jeho životních zkušenostech, kulturním dědictví a o historickém pozadí. Porozumění modelům vytváření rasové identity.
- Porozumění, jak rasová, kulturní a etnická příslušnost ovlivňuje formování osobnosti, volbu povolání a sociálního fungování. Schopnost volby vhodného komunikačního přístupu.

Co je předpokladem k vytvoření kulturně vhodných modelů komunikace s klientem jiné kultury či etnika ?

- Získání dovedností nezbytných pro práci s klienty s odlišným kulturním původem. Aktuální použití interkulturních znalostí v komunikaci.
- Respektování náboženských a duchovních přesvědčení klienta, včetně případných tabu a zábran, které ovlivňují jeho světonázor a psycho-sociální fungování.

K ZAPAMATOVÁNÍ...

Porozumění vlivům útlaku, rasismu, diskriminace a stereotypů na vlastní osobní a profesionální postavení ve společnosti a v zaměstnání. Takové porozumění umožňuje připustit si vlastní rasis-tické postoje, přesvědčení a pocity. Tento vzorec lze aplikovat na všechny kulturní skupiny. U oso-by s bílou barvou kůže to znamená uvědomit si, jaké přímé nebo nepřímé zisky může osobně mít z indivi-duálního, institucionálního nebo kulturního rasismu, pojatého podle modelů budování bělošské identity.

INVENTÁŘ INTERKULTURNÍ ADAPTABILITY (CCAI)

Jedná se o sebehodnotící nástroj zaměřený na zjišťování Vašich individuálních vlastností a dovedností, nezbyt-ných pro úspěšnou interkulturní komunikaci. CCAI

vyšetřuje Vaše schopnosti přizpůsobovat se novým situacím, zvládat sociální interakci s odlišnými osobami, být odolný vůči nejistotě i Vaši schopnost zachovat osobní integritu v novém nebo kulturně či etnicky odlišném prostředí.

Nástroj CCAI byl vytvořen se záměrem odpovědět na některé důležité otázky související s životem jedince v kulturně odlišném prostředí a s profesním postavením odborníků, kteří s kulturně odlišnými jedinci pracu-jí.

S POUŽITÍM NÁSTROJE CCAI LZE:

- **Pomoci Vám porozumět** sociálním faktorům a lidským kvalitám podporujícím interkulturní efektivitu. Pomoci Vám, abyste se soustředili na čtyři klíčové oblasti, u kterých bylo výzkumně prokázáno, že poskytují rozhodující předpoklady pro úspěšnou kulturní adaptaci. Jedná se o: 1. emocionální odolnost, 2. pružnost / otevřenost, 3. jasnost vnímání a 4. personální autonomie.
- Posílit Vaše uvědomění si sebe sama v souvislosti s faktory a kvalitami ovlivňujícími interkulturní efektivitu. CCAI Vám poskytuje zpětnou vazbu z hlediska individuálních silných stránek a slabín skrze čtyři zmíněné dimenze. Taková zpětná vazba zvyšuje Vaše poznání sebe sama a posiluje uvědomění si závažnosti potenci-álních potíží v kulturní adaptaci.
- **Zlepšit Vaše dovednosti**, nezbytné pro interakci s lidmi z odlišného kulturního prostředí v situacích, kdy se spolu s nimi v kulturně odlišném prostředí nacházíte. Můžete používat zpětnou vazbu poskytovanou CCAI pro opakované získání náhledu do vlastního stavu v tomto ohledu.
- **Napomáhat Vám při rozhodování**, zda prokazujete předpoklady pro práci v kulturně rozmanitém prostře-dí, v multinacionální společnosti, pro život a studium v zahraničí apod. Informace získané pomocí CCAI Vám mohou pomoci, abyste posoudili vlastní připravenost pro život, práci nebo studium mezi kulturně odlišnými lidmi.
- **Připravit Vás pro vstup do jiné kultury**, do multikulturního prostředí, do práce nebo studia v jiné zemi, za pomoci individuálně navrženého programu přípravy. Na základě poznatků získaných za pomoci CCAI

4 Shoda (přizpůsobení) rozumu a věci. In Liessman (1994) s. 27.

5 Místo slov „tehdy a jen tehdy“ se ve filosofické literatuře vyskytuje zkratka „iff“ (z anglického slova „if“ - jestliže).

6 Půjčovat peníze bylo např. pro sv. Bazila Velikého něčím nemorálním. Dnes je půjčování peněz na úvěr čin samozřejmý.

7 Islám dovoluje mít čtyři ženy, zatímco judaismus nebo křesťanství jen jednu. Čtyři manželky tedy mohou být něčím přirozeným nebo krajně nemorálním a to podle toho, ve které zemi žiji.

si respondent může vytvořit plán činností pro optimalizaci vlastních předpokladů pro úspěšné fungování v novém prostředí.

- **Napomáhat při výběru pracovníků**, jejichž náplň práce předpokládá běžné interakce s kulturně odlišnými lidmi. CCAI usnadňuje řízení lidských zdrojů a mezilidskou komunikaci v organizacích, u kterých jsou kulturně odlišní zaměstnanci, klienti nebo zákazníci trvale přítomni.

*Svěříte se do rukou našich odborníků, kteří Vás testem CCAI provedou?
Zajímají Vás Vaše osobní výsledky v testu CCAI ?*

MULTIKULTURNÍ A INTERKULTURNÍ DIMENZE VZDĚLÁVÁNÍ PRACOVNÍKŮ CESTOVNÍHO RUCHU

Ing. Alena Kroupová

Imperativem pro vzdělávání v 21. století obecně je vytvořit mladým lidem prostředí, v němž mohou uplatnit morální a etická rozhodování i chování, které respektuje zákonitosti vzájemně spojeného světa, v němž chceme žít, protože respektuje práva a důstojnost druhých. Tak je implicitně včleňován do vzdělávání mezinárodní rozměr, tj. *multikulturní i interkulturní vědomí*. Zároveň nelze zapomínat na jeho rozměr politický.

Vzdělávání se na všech úrovních musí snažit podporovat výchovu vyvážených lidí, kteří mají respekt k sobě i ostatním a empatické porozumění pro vlastní i cizí tradice a kultury. Takové vzdělávání pomáhá vytvářet vyváženější společnost, avšak je zapotřebí, aby jeho závažnost výchovy a vzdělávání se prolínala i do dalších oblastí sociální a ekonomické politiky. Vzdělávání však může být i faktorem jak zvyšujícím tak snižujícím konflikty, či může sloužit (podle použitých forem, metod a obsahu) buď ke konfrontaci nebo naopak ke koexistenci, spolupráci, toleranci a podpoře lidské důstojnosti.

Obecná prohlášení o významu morálních hodnot samy o sobě nejsou pro výchovu příliš přínosná. Taková prohlášení často obsahují vnitřní tenzi, kterou lze omezit zkušenostmi, že pokrok civilizované společnosti je možný jen pokud některé aspekty sociálního chování mohou pomoci překonat zásadní rozdílnosti mezi různými kulturními skupinami. Jde o poznání, že koexistence vyžaduje na určité úrovni sdílení něčeho, co je mimo základní lidské instinkty. „Není třeba dramatizovat nekompatibilitu hodnot – mezi lidmi různých společností v průběhu dlouhé historie přece existuje široký souhlas pokud jde to, co je správné a špatné, co je dobré a co je zlé.“¹

Hodnoty nejsou statické² a proto musí být možnost upravovat i hodnoty, které jsou podkladem pro konsensus. Pokud se příliš mnoho pozornosti věnuje jen výsledkům konsensu – jako jsou úmluvy, charty politická prohlášení, plány činnosti i- může to potlačit možnosti věnovat se potřebným změnám v hodnotové orientaci.

Multikulturní a interkulturní vzdělávání zahrnuje nejen pedagogické informace a pokyny, ale i formování zájmů a povinností, hodnot, vlastností a chování! Přitom vzdělávání, které přispívá k předávání jazykových znalostí, kultury, historických odkazů, morálních hodnot či sociálního uspořádání může fungovat jako nástroj státní moci při formování společnosti i při uspořádání homogenních skupin nebo v neposlední řadě při ovlivňování jednotlivců. Pro vymezení pojmů multikulturní a interkulturní lze využít podkladů UNESCO³. Potom **multikulturní vzdělávání** zahrnuje vzdělávací politiku a praxi obsahující vzdělávací potřeby jednotlivých skupin společnosti s rozdílnou kulturní tradicí. Za minimální požadavek se považuje to, že většina se učí o menšinách a každá menšina se učí o dalších menšinách a většině. **Interkulturní vzdělávání** je vzdělávací politika a praxe, při nichž se členové různých kultur ať menšinových či většinových učí hledat společné a přitom spolu konstruktivně jednat. Za minimální se považuje osvojení respektu a vzájemné tolerance při poznání a dodržování všeobecných lidských práv.

---

¹ The Crooked Timber of Humanity, London 1990

² Values in Education. A comment Barr/Hooghoff) /Eds/ „Values, Schooling and Society“ CIDREE 1991

³ Taking Action for Human Rights in the 21st Century, UNESCO Publishing 1998

Multikulturní vzdělávání vyžaduje polyprofesní přístup zahrnující takové obory jako kulturní antropologie specifikující kulturní rysy národnostních menšin, sociální antropologie, etnologie a etnografie, historie, politologie, etika, lidská práva, lidské vztahy, náboženství, víra, duchovní život, osobní a skupinová identita, umění jako životní styl – umění žít. Polyprofesní při multikulturním přístupu znamená důsledné využívání participativních technik, „mluvy těla“, tance jako prostředku poznávání a dorozumění.

Takové přístupy vyžadují nejen zaujaté, vycvičené a iniciativní pedagogy či lektory, ale i novým přístupům odpovídající vzdělávací plány, pomůcky a prostředky podporující stanovené cíle. Z toho vyplývá, že reforma kurikul, úpravy učebnic, vytvoření nových vzdělávacích pomůcek je nezbytné a vyžaduje široký okruh přístupů a možností, které se týkají jak obsahu a tak způsobu a organizace výuky. Přitom by v kterékoliv škole (vzdělávacím zařízení) měly být zohledněny následující zásady jako předpoklad pro rozvoj multikulturní dimenze vzdělávání.

Jde o to:

- Uznání vzájemného ovlivňování mezi různými kulturami.
- Uznání hodnot různých kultur bez vnášení prvků nadřazenosti, naopak se snahou zvyšovat statut kultur menšin a migrantů
- Odstraňování sociálně urážlivých a etnocentricky zaměřených kritérií
- Vnášení interkulturních aspektů do všech oblastí života
- Rozvíjení vzájemné solidarity a otevřenosti ve společnosti
- Rozvíjení polyprofesních přístupů ke shromažďování znalostí
- Uznávání schopnosti umění rozvíjet pochopení pro rozdílné kultury
- Uznání přínosu multikulturního vzdělávání jak původní země migrantů tak pro hostitelské země tím, že vytváří solidaritu mezi zeměmi s rozdílnou úrovní zdrojů

Dodržování uvedených zásad potom umožňuje uplatnit hodnoty potřebné pro výchovu pro humanistickou multikulturní společnost, jako je

- vědomí svébytnosti – jak osobní tak kulturní
- respekt a tolerance k ostatním – jak jednotlivcům tak příslušníkům etnických/kulturních skupin
- pocit příslušnosti, tzn. pochopení, že každý jedinec musí mít ve společnosti, v níž žije, bezpečné zakotvení jak fyzické, tak emocionální i politické
- smysl pro sociální odpovědnost, tzn. porozumění rozmanitosti společnosti, která musí umožňovat chovat se tolerantně k různým kulturním odlišnostem
- uznání důležitosti vzdělávání, tzn. poznání, že znalosti v různém složení jsou prostředkem nových porozumění, náhledů, tvůrčích příležitostí a pochopení vzájemné propojenosti světa.

Takové hodnoty vyžadují od jednotlivců etické vlastnosti, které upevňují humanistické a interkulturní porozumění, tzn.

- otevřenost, ochota diskutovat a naslouchat
- slušnost (mravnost), tzn. projev dobré vůle i k těm, s nimiž nesouhlasíme

Má-li být ve společnosti zachována sociální soudržnost, je třeba rozvíjet spolupráci, schopnost se dohodnout, připravenost podřídit osobní cíle zájmům skupiny, ale také dohodnout kapacitu, kterou by mohl (měl) jedinec zájmům skupiny věnovat.

TROCHU „JINÁ“ KULTURA -KULTURA NESLYŠÍCÍCH

PhDr.Kateřina Hádková, Ph.D.

Neslyšící se považují a jsou považováni za jazykovou a kulturní minoritu, odtud také plyne používání velkého písmene „N“.

Lze vůbec vymezit Neslyšící jako kulturní a jazykovou minoritu?

Jestliže můžeme definovat minoritu jako „část určité společnosti, lišící se zpravidla od majority původem (rasou), národností, náboženstvím, kulturou, jazykem apod.“ a také jako skupinu lidí, kterou spojuje společná pozitivní identita (program, kultura, jazyk, náboženství apod.), můžeme také Neslyšící vymezit jako menšinu na základě jejich jazyka a kultury.

Neslyšící jsou tedy považováni za příslušníky jazykové a kulturní menšiny. Tuto menšinu z nich dělá užívání znakového jazyka, který je **rovnocenný všem mluveným jazykům**, podobné osudy a problémy, zkušenosti, společná kultura, historie a často i „společní vnější nepřítel“. Neslyšící jsou jednou z **nejsoudržnějších menšin** vůbec, protože je stmeluje velmi snadná vzájemná komunikace a naopak velmi nesnadná komunikace a tisíce každodenních nedorozumění s vnějším světem.

Kultura je množina naučeného chování skupiny lidí, kteří mají svůj vlastní jazyk, hodnoty, pravidla chování a tradice. Člověk se do kultury může narodit; je pak vychováván podle kulturních hodnot dané kultury a jeho osobnost a chování se formují na základě jeho kulturních hodnot. Nebo může člověk vyrůst v jedné kultuře (neslyšící dítě slyšících rodičů) a později se naučit jazyk, hodnoty a zvyklosti odlišné kultury (kultury Neslyšících).

Zvláštní charakteristikou kultury Neslyšících jsou jejich **kulturní hodnoty**. Ty určují, jak se Neslyšící chovají a v co věří. Základními hodnotami v kultuře Neslyšících jsou: **český znakový jazyk**, jako nejdůležitější hodnota kultury Neslyšících, **sociální vztahy**, a **umělecká tvorba** Neslyšících autorů.

Zvyky a chování jsou vnějšími projevy kultury, ale je zde i důležitý tzv. „**vnitřní faktor**“, tedy to, nakolik se člověk cítí být součástí té které kultury a nakolik mu tyto zvyky vyhovují. Kulturní identita znamená těsné vztahy s ostatními, překonávání vzájemných bariér a potřebu dohodnout se na normách chování. Je to sdílená životní zkušenost. Je to identita Neslyšícího.

Neslyšící mají svou vlastní kulturu, která byla špatně chápána a byla pronásledována desítky let. U nás teprve v poslední době dochází k uvědomění si Neslyšících svého jedinečného postavení mezi jinými zdravotně postiženými i slyšícími.

Kromě zmíněných charakteristik kultury Neslyšících existují i jiné zvyklostní aspekty komunity Neslyšících. Např.:

Příchod a odchod

Jestliže někdo přijde do místnosti, musí se s každým přítomným pozdravit, to samé musí udělat při odchodu. Opomenutí tohoto nepsaného pravidla, je bráno jako neslušnost a odmítnutí.

Upozornění a dotek

Když chce slyšící navázat komunikaci, obvykle svého partnera osloví. Neslyšící svého partnera upozorní dotečkou či máváním v zorném poli partnera či partnerů. Dotek bývá jemný a běžně se Neslyšící v tomto případě dotýkají ruky, paže, předloktí a ramen. Není vhodné kontaktovat Neslyšícího dotečkou na záda, tento dotek může vyvolat zlostnou reakci. Stejně tak je nevhodný dotek na hlavu. Komunikacího partnera se tedy dotýkáme jemně a v jeho zorném úhlu.

Upoutání pozornosti vibracemi a pomocí světla

Dalším způsobem upoutání pozornosti partnera je využívání vibrací. Například dupnutí do podlahy nebo jemné ťukání do stolu, které se používá také při přání dobré chuti (tři jemné poklepání pěstí do stolu). Upoutání pozornosti pomocí světla se používá v případě, že chceme upoutat pozornost více partnerů, např. na schůzi. Jednou nebo dvakrát za sebou se rozsvítí a zhasne.

Vzít někoho za ruku

Vzít neslyšícího jedince za ruku, když znakuje, je velice agresivní akt, který lze přirovnat k zakrytí úst u slyšícího během hovoru.

Komunikace u stolu

Komunikace Neslyšících při různých jednáních probíhá většinou (když je možné) u kulatého stolu. Není vhodné u na stole stály velké vázy, či jiné předměty, které brání Neslyšícím ve výhledu na komunikačního partnera.

Společenské zvyky

Neslyšící rádi chodí do klubů, neboť zde padají veškeré komunikační bariéry, které mají jinde. Rádi také pořádají různé oslavy narozenin a večírky. Hry na těchto oslavách jsou založené na znakovém jazyce nebo na jejich zvycích a chování.

Potlesk

Neslyšící při potlesku zvedají paže a kroutí (třepou) rukama, aby bylo dobře vidět, že dávají najevo svou spokojenost.

Klasický humor

Humor je další oblastí, do které slyšící nemůže jen tak proniknout. Některé z vtipů Neslyšících se nedají přeložit do mluvené češtiny, neboť existují pouze ve znakovém jazyce.

Často mají formu hádanek.

Umění

Umělecká tvorba neslyšících autorů je odlišná od umělecké tvorby slyšících. Tvorba je spojena většinou s tím, co komunitu Neslyšících vyhraňuje vůči slyšícímu světu – se znakovým jazykem. Právě znakový jazyk a zaměřenost Neslyšících na vizuální část světa odlišuje uměleckou tvorbu Neslyšících. Neslyšícím může dát zážitek vše, co je možné vnímat očima a vibrací. Jde např. o pantomimu, divadlo, poezii ve znakovém jazyce, zpěv a hudbu ve znakovém jazyce, tanec, film.

Televizní tvorba

Kromě tlumočení televizních zpráv a některých pořadů, titulkování filmů, uvádí Česká televize i pravidelný čtrnáctideník Televizní klub neslyšících, který přináší informace nejen Neslyšícím, ale i slyšícím ze světa sluchového postižení.

Tradice neslyšících

Mezi tradice české komunity Neslyšících patří např. Mezinárodní den Neslyšících, Festival kultury Neslyšících Mluvící ruce, Mezinárodní festival pantomimy neslyšících, soutěž Miss neslyšících, plesy, deaflympiády, sportovní hry, Stodůlecký jarmark atd. Ale také nelze opomenout prózu, pohádky ve znakovém jazyce, technické pomůcky (kompenzační, vibrační, světelné, fax, mobil, internet).

Po roce 1990 u nás vznikla celá řada organizací, které podporují kulturu Neslyšících a poskytují své služby jejím příslušníkům. Také u nás vychází časopisy české komunity Neslyšících, např. Gong, Unie, Info Zpravodaj atd.

K ZAMYŠLENÍ

1. *Mají Neslyšící právo na tlumočnicka dané ze zákona?*
2. *Mají Neslyšící nějaké specifické zvyklosti při společenském styku?*
3. *Znáte významné dny a tradice Neslyšících?*
4. *Orientujete se v nabídce kulturních programů pro Neslyšící?*

POTŘEBUJETE-LI VÍCE INFORMACÍ...

Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel ASNEP

<http://www.gong.cz>

Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící, Praha

<http://www.gong.cz/tlumoceni>

Česká abilympijská asociace, Pardubice

<http://www.abilympics.cz>

Česká rada humanitárních organizací

<http://www.crho.cz>

Česká unie neslyšících

<http://www.cun.cz>

České centrum znakového jazyka Pevnost, Praha

<http://www.pevnost.com>

Český klub ohluchlých, Praha

<http://www.sweb.cz/ohluchli>

Sdružení pro augmentativní a alternativní komunikaci SAAK, Praha

<http://www.alternativnikomunikace.cz/saak>

Svaz neslyšících a nedoslýchavých v ČR

<http://www.snnscr.cz>

VIETNAMSKÁ KULTURA

Mgr. Jiří Kocourek

VIETNAM

Dnešní téměř osmdesátimilionový Vietnam patří mezi různorodé státy jihovýchodní Asie, jejichž původní tradici a kulturu starověku již od počátku osídlení jejich území ovlivňovaly nejprve indická, později čínská civilizace. Proto je tato oblast někdy označována jako „křižovatka“ kultur. Kromě dvou velkých zmíněných patří mezi místní významné „nevietnamské“ kultury například kultura bývalé Čamské říše, která existovala na území dnešního středního a jižního Vietnamu a zanechala po sobě mnoho rozmanitých pozůstatků pozoruhodných chrámových komplexů stavěných z cihel už ve 2. st.n.l.

Vietnam se rozkládá na ploše 330 000 km². Země se vine ve tvaru **štíhlého písmene „S“**, které se na obou koncích rozšiřuje, podél 3260 km dlouhého pobřeží Jihočínského moře. Jeho reliéf, tvar a poloha ještě více umocňují rozmanité přírodní podmínky **subtropického i tropického podnebného pásu** s faunou a flórou, která dodnes vydává ze svého fondu neznámé živočišné a rostlinné druhy. Životní podmínky obyvatel Vietnamu jsou silně ovlivněny proměnlivostí podnebí, které se mění nejen přechodem do jiného podnebného pásu, ale také přechodem ze severu na jih země (4 a 2 roční období), přechodem od mořského pobřeží do vnitrozemí (šířka země tvoří někde jen několik desítek km) a konečně přechodem z údolí hor do vyšších poloh. Proměnlivé podnebí klade **velké nároky na fyzickou zdatnost** místních obyvatel. **Vysokou vlhkost vzduchu** v letních měsících podpořenou horkem v zimním období násobí na severu a v horských oblastech nepříjemný chlad. Na jihu země se stále střídají teplá období sucha a období dešťů. Takovým podmínkám musí odolávat člověk bez ohledu na to, žije-li v moderním hlavním městě nebo na vesnici nejchudší provincie. Jednotlivé kraje a vesnice se mohou dělit podle období a počtu sklizní **rýže**, jež je nejvýraznějším a nejdůležitějším jak domácím, tak od poloviny 90. let 20. století i vývozním artiklem vietnamského hospodářství. Vietnam se zařadil mezi největší světové vývozce rýže.

Hlavním městem Vietnamské socialistické republiky je **Hanoj**⁴, původní historické centrum severního Vietnamu, rozkládající se dnes na obou březích **Rudé řeky**⁵. Nejvýznamnější metropolí jižní části Vietnamu je **Saigon (Ho Či Minovo město)**⁶, ležící v úrodné deltě řeky Mekongu (vietnamsky se delta označuje jako „Devět dračů“ - Cuu Long⁷). Mezi další významná a známá centra patří především **Hue**⁸ (tzv. císařské město ve středním Vietnamu), Da Lat (turistické centrum středního Vietnamu), Da Nang (přístav), Hoi An (historické obchodní centrum), Hai Phong (přístav) a další. Úředním jazykem je dnes vietnamština zapisovaná upravenou latinskou abecedou, která se vyvíjí již od 17. st. Mezi nejkrásnější přírodní útvary patří **Dračí zátoka**⁹, jejíž vznik je popsán v mýtu. Když chtěl drak přistát, uhodil ocasem o zem, voda se zvedla a jedna velká hora se roztříštila na tisíc malých ostrůvků. Zátoka je tvořena ostrovy vápencových skalisek s mnoha krasovými jeskyněmi a komíny, jimiž lze dojít přímo z mořské hladiny až na samotný vrcholek hory. Na zmíněných ostrovech dodnes žijí lidé.

Starodávná „země Dračího krále“, dnešní **Vietnamská socialistická republika**, je multinárodnostním celkem s **54 různými etniky**. 53 menšinových etnik tvoří přibližně jednu čtvrtinu populace. Část příslušníků národnostních menšin žije v horských oblastech. Takoví se proto nazývají **lidé z hor, horalové**¹⁰. Horské oblasti tvoří velkou část krajinného reliéfu Vietnamu s nejdelším horským hřebenem Truong Son¹¹, který se táhne od severu na jih země. Národnostní menšiny se staly častým námětem autorů a umělců vietnamské kultury, lidové slovesnosti. Horalové obývající převážně hraniční oblasti Vietnamu hráli významnou roli v politice vietnamského panovníka při **obraně země**. Životní prostředí a tradiční činnosti národnostních menšin determinovaly pod-

⁴ vietnamsky (dále jen v.) - Hà Nội

⁵ v. - Sông Hồng

⁶ v. - Sài Gòn

⁷ v. - Cửu Long

⁸ v. - Huế

⁹ v. - Hạ Long

¹⁰ v. - người Thượng

¹¹ v. - Trường Sơn

mínky **vzájemných výměnných obchodů** s lidem z **nížin**. Vztah horalů a národností nížin pramenil tedy také z hospodářských podmínek. Horské oblasti a nížiny se vždy významně hospodářsky doplňovaly stejně, jako se později doplňoval severní a jižní Vietnam.

Většinu obyvatelstva tvořili drobní rolníci, převážně pěstitelé rýže. Dvě svérázné společenské vrstvy tvořili již od pradávna **obchodníci a rybáři**. Tyto vrstvy existují ve Vietnamu dodnes. Jejich způsob života je naprosto odlišný od života většinové populace. Obchodníky tradiční hodnoty vždy zařazovaly na nejnižší stupínek společenského žebříčku. Naopak nejvýše na společenském žebříčku stáli **učenci, mandaríni**, kteří složili státní zkoušky.

Při hledání typického a původního charakteru Vietnamu nemůžeme minout rozvinuté **kultury doby bronzové, tradiční národní legendy a mýty, vietnamská řemesla** (produkce dřevořezů, hrncířství, zpracování bambusu, rybářství...). Země není ve světě proslavená žádnou věhlasnou kulturou, avšak její houževnatý **lidový charakter** rozsáhlých rolnických krajů se projevuje dodnes, lidová slovesnost je stále živá. Způsob života většiny Vietnamců je stále velmi těsně spoután s divokou přírodou. Válčení se Spojenými státy americkými ve Vietnamu trvalo velmi dlouho. Připočteme-li období francouzské kolonizace a vezmeme-li v úvahu způsob života po celé toto dlouhé období, není divu, že je lidová slovesnost dodnes hojně rozšířena. Sloužila jako jeden z přirozených nástrojů udržování povědomí o vlastní identitě, udržování naděje. Hrdost pramenící z dávné historie (porážka Mongolů a Číňanů slavnými a moudrými uctívanými vojvodci vietnamského panteonu daleko menšího Vietnamu) a hrdost vycházející z vítězství nad Spojenými státy ve dvacátém století podpořily velmi **silné vlastenecké cítění** obyvatel Vietnamu.

V souvislosti s válkou se často hovoří o severním a jižním Vietnamu. Takové dělení bylo ustanoveno na **Ženevských dohodách** roku **1954** po porážce francouzských legií. **Rozdělení na sever a jih** však fakticky nevzniklo až těmito dohodami. Severní a jižní Vietnam se lišily od pradávna. Obě území obývala jiná etnika, jiné kultury. Regiony se liší přírodními podmínkami a způsobem hospodaření. V době společenské krize na obou územích vládla jiná dynastie (jedna z nich, jižní dynastie Nguyen¹², začala spolupracovat s Francouzi). Čím se obě země navzájem lišily, tím se zároveň doplňovaly.

Světově významnou osobností byl a je **vietnamský prezident Ho Či Min**¹³. Dodnes mu většina dětí neřekne jinak než „strýček Ho“¹⁴. Byl to velmi vzdělaný člověk, hovořil několika jazyky. Ovládal i klasickou čínštinu, psal poezii a filosofické spisy. Podobně jako prezident Masaryk objel „celý svět“ a zasloužil se o částečné uznání nezávislosti **Vietnamské demokratické republiky (2. 9. 1945)**. Pod jeho vedením se Vietnam zbavil francouzské kolonizace, proběhla významná **všeobecná pozemková reforma**, kdy byla navracena půda zpět do rukou drobných rolníků, kteří tradičně půdu vlastnili (opačný proces než u nás v období „znárodnování“). Ho Či Min velkou měrou také přispěl k **rozšíření základního školství**.

V současnosti Vietnam prožívá období velkých ekonomických a společenských změn. Především se mění tvář větších měst, a to ze dne na den. Vyrůstají nové stavby, přibývají nové a modernější komunikace. Od roku **1986** probíhá ve Vietnamu státní hospodářská reforma „**Doi Moi**“¹⁵ (Nová přeměna), která má za cíl vytvořit ekonomicky silnější stát s **tržním hospodářstvím řízeným komunistickou stranou**. Mezinárodní finanční a politické instituce řadí Vietnam k těm ekonomicky nejperspektivnějším zemím oblasti jihovýchodní Asie. Závažné problémy se skrývají v řešení otázek týkajících se základní zdravotní péče a školní docházky, dále ve zvětšujícím se rozpětí sociálních **nerovností jak mezi jednotlivými regiony tak mezi společenskými vrstvami**. Lidé z vesnic, jsou připoutáni svou každodenní činností k půdě a jejich děti velmi často nemají prostředky na studium na vyšším stupni školy (základní školy jsou téměř v každé vesnici). Jen někteří lidé z větších obcí, velkých měst, výjimečně z malých vesnic, **mají v současnosti příležitost i finanční prostředky na to, aby odjeli za prací, výdělkem, studiem do ciziny**.

Vietnamská socialistická republika je stát mnoha náboženství a mnoha rozličných tradic. Původní **animistické a totemistické víry** (uctívání přírodních objektů a útvarů, uctívání zvířat apod.) jsou **dodnes živé** u poměrně

---

¹² v. - Nguyễn

¹³ v. - Hồ Chí Minh

¹⁴ v. - Bác Hồ

¹⁵ v. - Đổi Mới

velké části populace (především u příslušníků národnostních menšin). V průběhu historického vývoje byly často vystřídaný buddhismem, který se do Vietnamu dostal dvěma cestami. **Severní cestou z Číny** (mahájána - učení Velkého vozu) a **jižní cestou přímo z Indie** (hínajána - učení Malého vozu). Za dobu jednoho tisíciletí, kdy Vietnam ovládala oficiální správa Číny, do roku 939 n.l., zde rovněž zakořenil konfucianismus. V každém domě současné rodiny můžeme nalézt oltář nesoucí atributy tří náboženství, které byly spojeny v jednu lidovou víru Tam Giao - „Trojí učení“. Odráží prvky **buddhismu, konfucianismu a taoismu**, které navázaly na původní animistické a totemistické víry a skloubily se s nimi. Vlivným náboženstvím, které z části sloužilo jako podpora **hnutí proti bohaté šlechtě a zámožným vlastníkům půdy, protestu proti bídě chudých** v období společenské krize bylo **křesťanství**. Dodnes nalezneme ve Vietnamu mnoho kostelů, mnoho křesťanů. Potomci zmíněné čamské kultury (viz výše) byli více než ostatní ovlivněni indickou kulturou. Také z toho důvodu uznávají v současné době **islám**. Na jihu země tedy nalezneme i krásné mešity.

Jak je od nás Vietnam vzdálen? Vzdušnou čarou 12 000 kilometrů. Naše poznávání Vietnamu však musí spolu se zeměpisnou vzdáleností překonávat také vzdálenost kulturní. A právě s ní poměřila síly pravděpodobně první osoba českého původu, která Vietnam ve **14. st.** navštívila, blahorečený **bratr Oldřich**. Stejnou cestou se vydal jeden z jezuitů českého původu, jenž žil v této zemi ve století sedmnáctém. Vzájemné česko-vietnamské vztahy nebyly udržovány kromě několika misionářů českého původu (zdatných v umění lékařském) až do **50. let 20. st.** Od té doby na základě mezinárodních dohod přijíždějí vietnamští studenti a pracovníci do ČSR a čeští odborníci odjíždějí do Vietnamu. Od té doby prošel Vietnam mnoha zásadními změnami.

KONTROLNÍ OTÁZKY:

1. *Kolik různých etnik najdeme v multietnické vietnamské společnosti?*
2. *Jaký způsob života vedli obyvatelé Vietnamu v minulosti a jaký životní styl u nich převládá v současnosti?*
3. *Jaké rozvrstvení obyvatelstva existovalo v historii Vietnamu a jaké existuje dnes?*
4. *Jaká náboženství existují v současném Vietnamu?*

VIETNAMŠTINA

Kořeny vietnamštiny

Celý poloostrov jihovýchodní Asie je osídlen pestrá mozaikou příslušníků různých národností. Jen na území Vietnamu jich žije padesát čtyři, většina z nich specifickým způsobem se svou tradicí, jazykem... V takovém pestrém a tvrdém prostředí, kde divoký prales zabraňuje rozsáhlejší migraci v tak málo obydlených oblastech, se dodnes nepodařilo jednoznačně národnosti rozčlenit, vyznat se v jejich vývojových a příbuzenských vazbách, rozdělit jejich jazyky. Původně byla vietnamština řazena mezi jazyky příbuzné čínštině. Podle nejnovějších jazykových studií, podle kterých se mimo jiné určuje původ vietnamského etnika (viz příloha č. 2), patří vietnamština do **viet-muongské jazykové skupiny** do **austroasijské jazykové rodiny**. Je to jazyk původně netonální, který tóny postupem času přejal stykem s ostatními národy v jihovýchodní Asii.

Vývoj písma

První stopy **ideografického písma** pravděpodobně pocházejí z **8. st. n. l.** Našly se na kamenných stélách (kamenných deskách), na kterých jsou zaznamenána jména osob a obcí, které darovaly půdu pro výstavbu místní pagody. Původní **vietnamské písmo** bylo vytvořeno z **čínských znaků**. Bylo však ještě složitější, a tak se jeho používání mezi nižší chudé vrstvy téměř nešířilo. Po dobu tisícileté čínské nadvlády nad Vietnamem (do první poloviny 10. st.n.l.) bylo pravděpodobně mnoho pramenů vietnamského písma zničeno při snaze o kulturní asimilaci (sinizaci) vietnamských obyvatel. První dochované stopy **psané vietnamštiny** se objevují ve **13. st. n. l.** Oficiální záznamy a historiografie jsou většinou psány v čínských znacích, avšak některá další díla písmem vietnamským. Díky silnému čínskému vlivu přejala původní „viet-muongská“ vietnamština mnoho čínských slov, které se týkaly převážně státní správy, náboženství, kultury a literatury, odborných pojmů vůbec. Ve viet-

namštině se vytvořila speciální slovní zásoba tzv. **sinovietnamských slov**, která jsou přejata z čínštiny a řídí se i jejími gramatickými pravidly. Mezi taková slova patří i mnoho současných vietnamských jmen.

Dnešní vietnamština je zapisována upravenou latinskou abecedou. Prvním, kdo se pokusil v 17. století o přepis vietnamštiny do latinky, byl misionář Alexandre de Rhodes. Jeho slovník také uchovává stopy původní vietnamštiny, která se od té doby, za poslední čtyři století, rychle vyvíjela. Přepis vietnamštiny do latinské abecedy se nazývá **chữ quốc ngữ**. Rozvoj a šíření latinizovaného přepisu umožnil později rychlejší a efektivnější šíření písemnosti a vzdělanosti vůbec v 19. a 20. století.

Jak si poradit se čtením a výslovností vietnamštiny

Český přepis vietnamštiny neumožňuje českému čtenáři odhadnout její pravou výslovnost, a to především ze tří důvodů:

- 1) česká abeceda nemá k dispozici potřebný aparát pro znázornění tónů (viz příloha č. 1), které jsou ve vietnamštině významotvorné a zapisují se jako znaménka nad samohláskami,
- 2) český přepis nerozlišuje větší počet vietnamských hlásek,
- 3) hlásky vyslovované podobně se v obou jazycích zapisují jinak.

Při rozhovoru s vietnamským dítětem a s ostatními žáky se můžeme bavit o Vietnamu, o tom, co si dítě o své zemi pamatuje, co chce sdělit spolužákům. V takové chvíli je jistě působivější a vhodnější vyslovit správně jméno dítěte, jména jeho tatínka a maminky, název jejich hlavního města apod. Vždyť jak to vypadá, když někdo v rozhovoru nazve něčí maminku „Švetro“ místo „Petro“?!

I při četbě různých materiálů o Vietnamu si jistě mnoho čtenářů položilo otázku, jak má vlastně vietnamská jména a názvy správně přečíst. Jako přibližné vodítko poslouží následující tabulka.

Když však laik podle této tabulky vysloví před Vietnamcem nějaké slovo, Vietnamec mu i tak nemusí porozumět. Předem totiž musíme rezignovat na požadavek zapsat do tabulky výslovnost tónů a všech vietnamských samohlásek, pro jejichž výuku je třeba delší doba.

Přes všechny nedostatky českého přepisu vietnamštiny a absenci výslovnosti tónů můžeme podle následující tabulky číst a vyslovovat vietnamská jména a názvy lépe, než když je čteme „po česku“.

V tabulce jsou uvedena pouze písmena, která se čtou vietnamsky jinak než česky.

Přibližné čtení vietnamštiny v zápisu podle českého pravopisu

psáno	přibližně se čte jako české...
c	[k] (př.: Cao - [kao], cam - [kam])
d	[z] nebo [d] Český pravopis přepisuje dvě vietnamská písmena zcela stejně jako jedno. V tomto případě je nutné se ujistit, jak se napsané „d“ má správně vyslovit. (Dieu - [zieu], di - [zi] nebo Dinh - [dinh], den - [den])
g, gh	[gh] „g“ s nepatrným přídechem (gan - [ghan], ghi - [ghi])
gi	[z] nebo [ž] (Giang - [zang])
ch	[tʃ] (Chieu - [tʃieu], chim - [tʃim])
kh	[ch] (Khai - [chai], khi - [chi])
ng, ngh	[ngh] jako anglické „ng“ s nepatrným přídechem (např. ve slově „long“) (Ngo - [ngho], Nghe An - [nghe an])
nh	[ň] (Nhan - [ňan], nhin - [ňin])
ph	[f] (Phan - [fan], phim - [fím])
q	[k] (Quy - [kui])
r	[z] i [r] nebo [ř] Výslovnost se liší podle regionů. (Phan Rang - [fan rang], ran - [zan] nebo [žan])
s	[s] nebo [š] Výslovnost se liší podle regionů. (Sach - [sať] nebo [šať])
th	[th] „t“ s přídechem (Thieu - [thieu])

tr	[t] nebo [č] Výslovnost se liší podle regionů. (Tran - [tan] nebo [čan])
x	[s] (xin - [sin])
y	na počátku slova jako [ij] (Yen - [ijen]) uprostřed slova jako [j] (Nguyen - [ngujen]) na konci slova jako [i] (Tuy [tui])

Kombinace samohlásek:

-uu	[iu] (Huu - [hiu])
-uou	[iou] (ruou - [riou])
-ie	[ije] (Thien - [thijen])

Příklady:

Nguyen Thi Binh - [ngujen thi biñ],
 Cao Dinh Duc - [kao diñ duk],
 Phan Dai Doan - [fan dai zoan],
 Truong Huu Quynh - [čuong hiu kuiñ]
 Tran Van Quy - [čan van kui].

Podle předchozí tabulky lze, avšak jen přibližně, číst i jména napsaná vietnamsky. V takovém případě musíme ignorovat značky nad samohláskami (druhy samohlásek a tóny). Vietnamské „đ“ čteme jako české „d“. Vietnamské „d“ čteme jako české „z“.

Kdo by měl náladu potrápít se tím, že se bude snažit naučit se číst vietnamštinu zapsanou podle vietnamských pravidel správně, přibližnou výslovnost ostatních hlásek i s tóny a příklady najde v příloze č. 1.

Vietnamské jméno

Vietnamské jméno se v současnosti většinou skládá ze tří (někdy ze dvou, čtyř) slabik. Vyjděme z modelu tříslabického jména, jak se běžně užívá.

Slovo na **první pozici** můžeme označit jako příjmení (họ). Nejčastěji se ve Vietnamu setkáváme s následujícími příjmeními: Nguyễn, Trần, Lê, Vũ, Ngô, Đỗ, Hoàng, Đào, Đặng, Dương, Đinh, Phú, Nhĩ, Hứa, Cung, Hoa, Kim, Mạnh... Například první tři z nich jsou příjmení, která dříve patřila dynastiím panujícím ve Vietnamu.

Na druhé pozici ve jméně je slovo (**tên đệm**), které nám někdy může napomoci k určení **pohlaví osoby**. Pro označení ženy se používá především slabika Thị a u mužů Văn popřípadě Hữu, Liền apod. Jiná slova na druhém místě pohlaví osoby neurčují vždy jednoznačně.

Na posledním třetím místě stojí **vlastní jméno** (tên riêng), které se opět často liší podle pohlaví. Ženy jsou často pojmenovávány názvy rostlin, něčeho krásného (Cúc [chryzantéma], Loan [fénix], Liễu [vrba], Sương [rosa], Hoa [květina], Lan [orchidej], Tuyết [bělost, sníh], Nguyệt [luna], Ánh [paprsek], Xuân [jaro]).

Muži se často nazývají podle různých lidských ctností a hrdinských vlastností (Đức [ctnost, čest], Khiêm [skromný], Thu [podzim], Tốt [dobrý], Tuấn [člověk se zvláštními schopnostmi, hrdina], Hùng [hrdina], Dũng [statečný], Cường [silný], Minh [jasný, bystrý], Tuệ [prozířetelnost]...).

Má-li člověk čtvrtou slabiku ve jméně, stojí na předposlední pozici a vlastní jméno zůstává na konci celého jména.

Kdo by se chtěl nechat zlákat romantikou vietnamských jmen, může se zeptat dětí na význam jejich jména. Některé děti, které ještě znají jeho význam, se rády pochlubí, že se jmenují „orchidej“, nebo „luna“ a podobně.

Jestliže chceme v Čechách Vietnamce oslovit, používáme **české oslovení pán, paní, slečno apod. a vlastní jméno**, tedy slabiku stojící **na konci** celého jména, a to i u vážených osob ve vyšší společnosti.

Příklad: Jak byste oslovili následující tři osoby podle jejich celého napsaného jména? Jedná se o muže nebo o ženu?

Trần Văn Quý

Đỗ Giang Hương

Nguyễn Thị Hạnh Nguyễn

(První jméno: muž (podle slabiky Vãn), oslovíme ho: „Pane Quy“. Druhé jméno: Je třeba se ujistit. Kdybychom si přeložili druhou slabiku, zjistili bychom, že znamená „řeka“, jedná se tedy o dívku. Oslovíme ji: „Paní/slečno Huong“. Třetí jméno: jedná se o ženu (podle slabiky Thị). Oslovíme: „Paní/slečno Nguyen“ (podle poslední slabiky).)

Mnoho vlastních jmen patří do **sinovietnamské slovní zásoby**, takže pokud rozumíme vietnamštině, ještě to neznámá, že rozumíme významům všech **vietnamských jmen**. (např. Giang z již zmíněného jména, a sông z běžné slovní zásoby - obě slova znamenají „řeka“.) Vzhledem k tomu, že se sinovietnamština užívala většinou jen mezi vyššími společenskými a vzdělanějšími vrstvami, obyčejní či dnešní mladší lidé již nemusí významy svých jmen znát. Tak jako my mnohdy neznáme významy našich křestních jmen.

O charakteru jazyka

Základní původní slovní zásoba vietnamštiny obsahuje **jednoslabičná slova**.

Tradičně velmi složitý systém rodinných a společenských vztahů se odráží i ve slovní zásobě. Jedním z projevů tohoto charakteru vietnamštiny je **velké množství osobních zájmen** (stejně jako například v čínštině). Na vysvětlení celého systému zájmen je zapotřebí více prostoru, ale snad nám pro přehled poslouží následující příklad. Jestliže přijedeme do Vietnamu a chceme o sobě říci „Já“, můžeme říci například toto: tôi, nebo em, cháu, ông, bà, anh, chị, cụ, bác, cô, dì, cậu, mình... Tato všechna slova a ještě mnoho dalších mohou znamenat „já“. Jedinec si zvolí takové „já“, které odpovídá jeho vztahu k ostatním účastníkům komunikace. Baví-li se se svým vnukem, nazve se slabikou „ông“. Hovoří-li se svým starším bratrem, nazve se „em“ apod. Proto se také nejprve při prvním setkání mají vyjasnit vzájemné společenské pozice, věk aktérů. Bez toho bychom mohli někoho urazit. Dítě Vám rádo vysvětlí, pokud nebude mít obavy promluvit o své rodině na veřejnosti, s někým cizím, kolik má sourozenců a kde všude žijí jeho příbuzní. Osloví-li někdo někoho jako staršího (např. muže ve věku strýčka jako muže ve věku dědečka), vyjádří mu tak svou úctu, neurazí ho.

Pro Vietnamce s jejich složitým systémem společenských vztahů, není na češtině příliš zábavné rozlišovat pouze vykání či tykání. S tímto vědomím pochopíme radost Vietnamce, který zjistí, že „alespoň vykání a tykání v naší společnosti rozlišujeme“.

Vietnamština **nezná morfologii, ohýbání slov**. Většina gramatických jevů (čas, způsob, rod, vid apod.) se vyjadřuje pomocí **zvláštních neplnovýznamových elementů**.

Příklad:

- Šel jsem. - Tôi **đã** đi. (minulý čas se tvoří pomocí slabiky **đã** stojící před slovesem)
Půjdu. - Tôi **sẽ** đi. (budoucí čas se tvoří pomocí slabiky **sẽ** stojící před slovesem)
Chodím. - Tôi **đang** đi. (přítomný průběhový čas se tvoří pomocí slabiky **đang** stojící před slovesem)
Jdi! - Đi **đi**! (rozkazovací způsob se tvoří pomocí slabiky **đi** stojící na konci věty)
Já - tôi
Moje - **của** tôi (slabika **của** vyjadřuje přivlastnění)
Se mnou. - **với** tôi (slabika **với** znamená „s“)

Druhy slov a významy některých slov vyplývají ze své pozice ve větě, z pořadí slov ve větě (ze syntaxe), nikoli z tvarosloví (morfologie). Například „bạn cha“ znamená „kamarád otce“, kdežto „cha bạn“ „otec kamaráda“. Pozice jednotlivých elementů ve větě se vyjadřuje vzhledem k **jádro výpovědi (syntagmatu)**. Tímto jádrem může být například sloveso, nebo podstatné jméno, kolem kterého se seskupují jednotlivé elementy vyjadřující gramatické kategorie.

V příslovích a literatuře či citově zabarvených slovech se často setkáme s **reduplikací** (vícenásobný výskyt stejného slova za sebou, nebo dvou slov navzájem se doplňující melodií, výslovností, významem apod.) Spojením dvou či více slabik vzniká nové slovo s novým či pozměněným významem (obecnějším, citově zabarveným apod.) Př.: „xanh“ znamená „zelený“. Ale dvě slabiky za sebou „xanh xanh“ mají již význam posunutý, v tomto případě zeslabují intenzitu vyjadřované vlastnosti - „zelenavý“.

Vietnamština je tzv. **tonální jazyk**. To znamená, že dvě slova, která se skládají ze stejných hlásek ve stejném pořadí, ještě nemusí mít stejný význam. Ten je určen tónem, melodií, s kterou slabiku vyslovíme. Například slovo „ban“ se dá napsat se dvěma tóny „bạn“ a „bản“, což znamená kamarád a stůl.

Základní slovíčka

ano -	vâng, có
ne -	không
máma -	mẹ
táta -	bố, cha
já -	tôi a další
pan -	ông
paní -	cô, bà (bà pro starší osoby)
jít -	đi
jíst -	ăn
pít -	uống
pomoci -	giúp đỡ
pracovat, dělat -	làm
velký -	to
malý -	nhỏ
hezký -	đẹp
pomalou -	chậm
rychle -	nhanh
mluvit -	nói
psát -	viết
dům -	nhà
číst -	đọc
jméno -	tên
dnes -	hôm nay
včera -	hôm qua
málo -	ít
hodně -	nhiều
ptát se -	hỏi
odpovídat -	tra lời

Vietnamština se od našeho jazyka liší i způsobem použití **pohybových sloves**. Zatímco v češtině vyjadřujeme směr naší chůze, jízdy pomocí předložek, příslovců a předpon (jít dolů, vyjít ven apod.), ve vietnamštině se pro každý směr používá jiné slovo. Slovo jít tedy do vietnamštiny můžeme přeložit jako về (když se vracíme například domů: về nhà), lên (když jdeme nahoru), ra (když vycházíme do většího prostoru, ven, vyjíždíme na moře apod.), qua (když jdeme přes něco, přes most atd.), đến (když k něčemu přicházíme), sang (když přejíždíme nebo překonáváme překážku, hranice apod.)

Některé základní fráze: (V závorkách jsou pro zajímavost uvedeny doslovné překlady.)

Jak se jmenuješ?	-Anh (Chị) tên là gì? (Ty jméno je jaké?) (U mužů anh u žen chị - znamená ty, nebo on, ona. Dále uvádíme jen příklady v ženském rodě, ale zájmena lze zaměnit jedno za druhé).
Odkud jsi? -	Chị là người nước nào? Z jaké země pocházíš? (Ty je člověk země jaké?) Chị về đâu? Kde jsi se narodila? (Ty se vracet kam?)
Kolik je Ti let?	Chị bao nhiêu tuổi? (Ty kolik let?)
Kam jdeš?	Chị đi đâu? (Ty jít kam?)
Co chceš?	Chị thích gì? (Ty chtít co?)
Dobrý den, jak se máte? zdravá ne?)	Xin chào chị, chị có khỏe không? (Prosit zdravít ty, ty ano)
Nashledanou.	Tạm biệt. (Nashledanou.)

Posledním zvláštním rysem některých jazyků Dálného východu, o němž se zmíním, je užívání **klasifikátorů**. Klasifikátor je vlastně neplnovýznamové slovo stojící před podstatným jménem a určující jeho vlastnosti nebo jeho zařazení (klasifikaci) do různých skupin jevů, předmětů apod. Zvláštní slabiky se používají pro kulaté předměty, pro pocity, pro systémy, pro svazky, pro štíhlé dlouhé předměty apod. Uvedme si jen dva nejobecnější. Klasifikátor „cái“ je obecný klasifikátor pro všechny věci. Například: cái bàn - stůl, cái ghé - židle. Klasifikátor „ngươi“ doprovází živé bytosti, tedy člověka. Například: người Việt Nam - Vietnamec, người đánh cá - rybář.

NĚKTERÉ HODNOTY VIETNAMSKÉ SPOLEČNOSTI

K ZAMYŠLENÍ...

Verbálním popisem nedokážeme vyčerpávajícím způsobem popsat ani osobnost jednoho člověka, natož celou kulturu. V každé osobnosti se skrývá mnoho protikladných vlastností. Jen některé z nich se projevují výrazně na povrch tak, že se jeví pozorovateli jako typické pro daného jedince.

Stejně tak je tomu i s kulturou. V každé z nich žije mnoho různých jedinců. Některé vlastnosti některých jedinců však z pohledu příslušníků jiných kultur určitým způsobem vynikají, jeví se jako typické pro danou kulturu. Snad ne proto, že by jinde neexistovaly, ale spíše proto, že se jim v kultuře pozorovatele nepřikládá stejný nebo tak velký společenský význam. Takové často začneme u cizí kultury vnímat zejména při prvních kontaktech s příslušníky jejího etnika, kultury, skupiny. V následujících odstavcích jsou uvedeny právě takové rysy. Neznamena to však, že jiné hodnoty, jiné názory a jiný způsob života není ve Vietnamu zastoupen.

Čím více pronikáme do nitra charakterů příslušníků cizí kultury, tím více si uvědomujeme jejich odlišnou přírodní i kulturní determinaci. Zároveň stále více poznáváme, že obecné potřeby lidí a jejich možnosti, jsou si velmi podobné. Překonáme-li bariéru prvního kontaktu, neznalosti, otevře se nám prostor, který umožňuje přemýšlet o těch „cizích“ daleko více v pozitivním smyslu jako o někom, kdo je nám podobný, o něco bližší než dříve. K tomu je však třeba onen „první krok“ nejprve překonat.

Významný vliv čínské kultury a sounáležitost Vietnamu s celým geograficko-kulturním kontextem Dálného východu mohou spolu se svébytností kultury vietnamské napovědět o jejích kulturních hodnotách. Ty jsou domácími obyvateli uznávány přinejmenším stejně silně, jako u nás hodnoty evropské racionální vzdělanosti a hodnoty křesťanské. Následuje pouze několik základních principů, na kterých je systém hodnot vietnamské společnosti postaven.

Životní způsob většiny Vietnamců, který mnohdy připomíná život ve středověku, stále působí na uchování povědomí o **široké rodině**. Některé z národnostních menšin dosud žijí v dlouhých velkých domech, kde spí celé široké příbuzenstvo. V mnoha provinciích lze nalézt vesnice, kde se v okruhu patnácti a více kilometrů potkávají téměř sami příbuzní. Široká rodina tvoří v mimoměstských oblastech **základní hospodářskou jednotku**. Vede ji **stařešina rodu**, kterého většina příbuzných bez ohledu na svůj osobní postoj k němu ctí. Členové rodu se u něj scházejí nejen při sváteční příležitosti.

Čínská tradice **konfucianismu** silně posílila určitou roli muže v rodině. **Muž je podle společenských norem hlavou rodiny** a má na starosti její reprezentaci. Ženy mají obstarávat a řídit chod celé domácnosti. Snad nejtypičtější obrázkem z dnešního Vietnamu je žena nesoucí bambusové vahadlo, na kterém má třeba i šedesátikilogramový náklad, směřující k tržišti, nebo opačným směrem domů. Muži jsou často pyšní na své kuchařské umění. Zatímco dříve většinou všichni obyvatelé bez rozdílu nosili kónické klobouky¹⁶, dnes již od toho většina mužů upustila a nosí vojenské zelené helmy ve tvaru klobouku.

Konfucianismus posílil význam **vzdělání** ve společnosti. Pro velkou část rodičů je nejdůležitější, aby děti dosáhly co nejvyššího vzdělání. Ne každá rodina si ho však může z finančních důvodů dovolit. **Učitel je velkou**

¹⁶ v. - cái nón

autoritou, nikoli však takovou, které by se děti automaticky svěřovaly, ale velice si ho váží pro jeho vzdělání. Při každé příležitosti učitel dostává dárky, květiny apod.

V době čínské nadvlády nad Vietnamem většina Vietnamců odmítala téměř vše, co se týkalo Číny. Na druhou stranu, po osamostatnění země, státní správa v období vlády dynastií **Pozdní Ly a Tran** byla sice nezávislá na oficiální moci Číny, ale dobrovolně přejímala mnohé z jejího správního systému. Z toho důvodu se v průběhu historie ve Vietnamu rozvinul **složitý státní aparát**, jehož tradice rozhodně nepadla s obdobím francouzské kolonizace, trvala i po nástupu komunistické strany ve dvacátém století. Kořeny silné administrativní byrokracie tedy sahají až do století jedenáctého.

Silné kořeny mají v uvažování dnešní vietnamské společnosti právě „vzpomínky“ na **čínskou nadvládu, na francouzskou kolonizaci a na americkou válku**. Poslední ze jmenovaných historických etap je závažným mezníkem pro celou společnost, pro mnoho životů dnešních současníků.

Válka a vztah k cizincům jako kolonizátorům na jedné straně a sledování hospodářského pokroku evropsko-americké kultury na straně druhé vyvolává zvláštní vztah Vietnamců k cizincům. Silné podněty k určitým postojům dává také rozmáhající se turistický ruch. Mnoho situací, kdy bohatý turista přijede pln nadšení s fotoaparátem a dolary v kapse mezi chudé rolníky, nekončí často vzájemnými sympatiemi.

Z popsaných skutečností se odvíjí jednotlivé osobní názory a vztahy mezi Vietnamci a cizinci. S mnohými z nich přijíždějí Vietnamci při své první cestě do Evropy, do ciziny. Vietnamci jsou obyvatelé státu, v němž žije **o 70 milionů více** obyvatel než v České republice. Státu se **silnou tradicí** moudrých vojevůdců, kteří rozuměli prostému lidu a milovali ho.

Díky svému způsobu života si Vietnamci zachovali silný **lidový charakter** (lidovost). Díky své historii zase poměrně silné **vlastenecké cítění**. Lásky k vlasti je velmi silným vztahem mnoha obyvatel Vietnamu ke své zemi. Navíc je Vietnam země, kde se vystrídalo ve svém působení velké množství různých kulturních a etnických vlivů, země typická svým **obrušováním velkých kulturních systémů** a jejich přisvojením prostřednictvím své lidové povahy.

Nyní byla řeč o Vietnamu jako takovém, chceme-li však více porozumět Vietnamcům žijícím u nás, je třeba si uvědomit, že valná většina z nich nepřijíždí z malých vesnic, ale z větších obcí. Nejsou tak závislí přímo na pěstování rýže a mají více finančních prostředků a nakonec mají také odvahu opustit svou vlast na dobu pěti a více let... Jedná se o **specifickou skupinu** lidí, podle kterých se nedá usuzovat obecně o Vietnamcích jako takových. Bylo již uvedeno, že ve Vietnamu existovala tradiční společenská vrstva obchodníků. Mnoho z příchozích Vietnamců by mohlo klidně náležet k této vrstvě obyvatel. Charakter a atmosféra vietnamské komunity u nás lze s domácí atmosférou Vietnamu pouze srovnávat, v žádném případě ne ztotožňovat.

KONTROLNÍ OTÁZKY:

1. *Jaký způsob sociálního soužití přetrvává ve Vietnamu dodnes?*
2. *Jak se projevuje tradice konfucianism v postavení a v rozdělení sociálních rolí mužů a žen?*
3. *Jaký vztah mají Vietnamci k cizincům a čím je to podmíněno?*

CO VYPRÁVĚJÍ HISTORIE A MÝTY

Už od pradávna žili na území jihovýchodní Asie předkové **monsko-khmerských** národů. Tyto národy se postupem času stále více rozlišovaly do různých menších skupin tak, jak migrovaly po celé jihovýchodní Asii. Některé ze skupin, které se oddělily od původního celku a putovaly více na severovýchod, se pravděpodobně spojily s původními starodávnými obyvateli území dnešního Vietnamu. Tak se zrodili předkové dnešních národností **Muong, Tho a Viet (Kinh)**.¹⁷ Vietové se postupem času usadili na území delty Rudé

¹⁷ v. - Mường, Thô, Viêt (Kinh)

řeky, kde vytvořili svébytnou vyspělou **kulturu doby bronzové Dong Son**,¹⁸ kulturu velkých bronzových nádob a bubnů s umělecky vyspělou výzdobou. Záhy na to, se dostali Vietové do úzkého styku s národy pocházejícími z jižní Číny (**Thajové, Tayové...**), od kterých patrně převzali některé dovednosti v pěstování rýže a vůbec zemědělství. Jejich jazyk se pod vlivem působení zmíněných národů výrazně změnil.

Předkové Vietů tvořili velkou skupinu národů označovanou jako Bach Viet (100 Vietských kmenů). Ti z nich, kteří se usídlili v oblasti **delty Rudé řeky a na území provincie jižní Číny Kuang-tung**, se nazývali **Lac Viet**. Živili se převážně pěstováním rýže. Na svou pleť si nechávali **vytetovat motivy vodních ptáků a jiných zvířat, žvýkali betel a lakovali si zuby černým lakem**. Když se na Vás usmály, vypadalo to, jakoby neměly zuby. Ženy nosily mnoho náramků z kamene a bronzu. Zmínění předkové Lac Viet jsou považováni za praotce dnešních Vietů, většinové národnosti Vietnamu. Jako dnes, žili již od pradávna v sousedství mnoha jiných etnik.

Někdy kolem roku 2 900 př.n.l. si podle legendy princ z rodu **draků Lac Long Quan** vzal za ženu vílu Au Co a měli spolu 100 synů. Každý z manželů však byl z jiného rodu, zvyklý na jiný způsob života. Museli se rozejít, ale stále se milovali, nikdy si nepřestali být věrní. Své děti si rozdělili. Padesát synů odešlo s otcem do nížin, zavlažovaných oblastí, to byli předkové Vietů. Druhých padesát odešlo s matkou do hor. Protože jsou však horské oblasti velmi členité, žili odděleně a po čase se jejich způsob života výrazně odlišil. Staly se z nich různé národnosti „horalů“. Horalové nejsou tak početní, vždyť všechny národnosti horalů vzešly ze stejného počtu synů, jako jeden národ Vietů. Jeden ze synů Lac Long Quana se stal zakladatelem první stejnojmenné dynastie Hong Bang¹⁹, která panovala až do roku 258 př.n.l. Jmenoval se Hung. V té době se Vietnam nazýval Vang Lang. Správu nad zemí udržovali civilní i vojenští správci. Již tito lidé podle historiků pěstovali rýži a další charakteristické plodiny jako ovocné stromy, zeleninu, dýně a melouny. Dovedli připravovat lepkavou rýži, banh chung (viz výkladový slovníček), vyrábět rýžovou pálenku a rybí omáčku... Tito lidé se modlili k Bohu Země a Bohu Slunce. Tato první dynastie panovala údajně 18 generací.

Lac Vietové se později spojili s Au Viety, tak vznikl stát Au Lac. Z období existence tohoto státního útvaru se dochovaly archeologické nálezy pevnosti Co Loa, která byla obklopena několika hliněnými valy ze strany jedné a z druhé protékající řekou. Později, roku 179 př.n.l., bylo území Vietů obsazeno Číňanem Trieu Da. Tak začalo období „**tisícileté čínské nadvlády**“. Od té doby začalo do Vietnamu přicházet mnoho Číňanů. K domácímu obyvatelstvu se chovali velmi krutě. Snaha Číňanů o to, aby se jim Vietnamci přizpůsobili (snaha o sinizaci), vyvolávala mezi prostým lidem odpor. Mezi nejznámější povstání proti Číňanům patří povstání **sester Trung**²⁰ (40 - 43 n.l.), které jsou dodnes zobrazovány na slonu v bojovém rouše. (Slon je tradiční bojové zvíře Vietnamu. Dnes jich však ve Vietnamu žije již jen velmi málo, odhadem tři až pět tisíc.) Mezi další významná povstání patří povstání **paní Trieu**²¹, generála Ly Bi a nakonec povstání **Ngo Quyena**²², který díky dokonalé tradiční taktice zvítězil nad Číňany v bitvě **na řece Bach Dang (939 n.l.)**, a tak ukončil čínskou nadvládu nad Vietnamem. Početně silnější čínské loďstvo bylo vlákáno do mělkého ramene řeky, do jehož dna byly zaraženy velké dřevěné kůly. Na těch loďstvo uvízlo a čínské vojsko muselo čelit náporu rychle se pohybujících malých člunů připravených Vietnamců. Tak skončila oficiální tisíciletá nadvláda Číňanů nad Vietnamci. Byla to těžká zkouška vietnamského národa a neměla být v historii poslední. Vztah Číňanů (jako obrovského souseda) a Vietnamců je podle některých Vietnamců samotných podobný vztahu Němců a Čechů.

Sídlo hlavního města se stále přesouvalo. Nejčastěji jím však byla Hanoj (Thanh Long), založena roku 1010. Významným hlavním městem ale bylo i Hoa Lu (10. st.), město položené mezi krasovými útvary na velmi podmáčeném terénu, důmyslně opevněné. Jeho poloha ale nebyla příliš strategicky výhodná a neměla ani tak silnou sídelní tradici jako Hanoj.

Mezitím na území dnešního jižního Vietnamu již dávno přišli Čamové (kolem 1. - 2. st.) a založili Čamskou říši, která zde existovala až do 15. st. a jejíž potomci žijí ve Vietnamu dodnes. Čamská říše a Vietnam stále navzájem bojovaly o své hraniční provincie a střídaly se v jejich dobývání. Čamská říše byla však nakonec poražena a Vietnamci zabrali celé její území.

---

¹⁸ v. - Đông Sơn

¹⁹ v. - Hồng Bàng

²⁰ v. - Hai Bà Trưng

²¹ v. - Bà Triệu

²² v. - Ngô Quyền

V letech 1009 - 1226 panovala ve Vietnamu dynastie **Ly**. V období její vlády byla vybudována známá pagoda „**Na jednom sloupu**“²³, dnešními turisty často navštěvovaná hanojská památka. V té době byl Buddhismus již značně rozšířen. V roce 1031 stálo na území Vietnamu již 950 pagod. V tomto období se stal snad nejznámější postavou generál **Ly Thuong Kiet**, který porazil čínské vojsko dynastie Sung, jež vtrhlo do vlasti, když chtělo využít dosud nízkého věku nového sedmiletého panovníka. Stejnou mincí jim ale oplatil generál Ly Thuong Kiet, když začal po čínském území šířit letáky, které nabádaly čínský lid, aby se připojil k vietnamské straně. Využil tak nevydařených reforem čínského panovníka a získával si sympatie u Číňanů. Řečeno jazykem některých učebnic historie: *Vietnamský lid díky své moudrosti a pod vedením velmi schopných generálů zvítězil nad mnohánásobnou přesilou nepřítel.* Roku 1070 byl založen **Chrám Literatury**²⁴, kde byly uchovávány cenné písemnosti a stály stěly se jmény významných osobností a událostí země. Roku **1075** se konaly první mandarínské zkoušky (zkoušky vzdělanců, kteří tvořili vyšší společenskou vrstvu).

V období vlády dynastií Ly a následně Tran Vietnam zaznamenal obrovský rozvoj svého zákonodárství, státní správy, školství, literatury atd. Dynastie **Tran** panovala mezi lety 1226 - 1400. Panovník dynastie Ly neměl syna a jeho dceři bylo teprve sedm let. Pod záminkou, že nová mladá panovnice není schopna udržovat pořádek v zemi, nastoupila k moci dynastie Tran. V období její vlády byla vystavěna první přehradní nádrž, která měla bránit kraj před tak častými povodněmi.

Mongolové v období, kdy byla jejich říše nejrozsáhlejší na světě, zaútočili na Vietnam třikrát, ale Vietnamcům se pokaždé podařilo - samozřejmě také s pomocí drsných subtropických přírodních podmínek - Mongoly zahnat zpět. Významný generál, který vedl většinu vojenských operací se jmenoval **Tran Hung Dao**. Nechal například evakuovat Hanoj, takže když Mongolové (pod vedením dynastie ovládající i celou Čínu - dynastie Juan) do hlavního města přitáhli, nemohli najít potraviny, lékaře atp. Tento generál napsal příručku pro bojovníky svého lidu. Ti si na ruce si nechávali vytetovat nápis „Smrt Mongolům“.

Na konci 14. století v období úpadku dynastie vpadli do Vietnamu opět Číňané pod nadvládou dynastie Ming. Nakonec se však museli opět stáhnout zpět do své země, protože k moci nastoupil roku 1427 panovník **Le Loi**, zakladatel dynastie Le. Roku **1483** byl vydán **zákoník Hong Duc**. Některá ustanovení tohoto zákoníku platila až do 18. století. Měl 721 článků. Nejvýše z deseti nejhorších trestných činů v zákoníku patřila vzpoura. Často se hovoří a píše o svébytnosti vietnamského práva ve vztahu k právu čínskému v souvislosti s dlouhým obdobím, kdy Číňané na území Vietnamu panovali. V některých aspektech, principech bylo vietnamské právo čínskému podobné, ale mělo také mnoho specifických odlišných pravidel. Například ženy oproti právu čínskému mohly dědit majetek svého zesnulého manžela.

Významným vzdělancem 15. století byl **Nguyen Trai**. „**Raději budu dobývat srdce než pevnosti**“, řekl. Mimo jiné napsal první geografii Vietnamu, dále básnické sbírky v národním jazyce (nikoli čínštinou), vojenské spisy.

Nelze opomenout zmínit významnou postavu 16. století **Nguyena Du**, autora snad nejznámějšího literárního díla „**Truyen Kieu**“. Jeho poetická skladba, která vypráví příběh chudé dívky odtržené od své první velké a celoživotní lásky, se dodnes znovu a znovu překládá, vydává. V dnešních vietnamských obchodech najdeme minimálně tři vydání s komentářem, se slovníčkem, se znakovým písmem... (Dílo bylo přeloženo přes francouzštinu do češtiny.)

Od 16. století začala dynastie Pozdní Le ztrácet svou faktickou moc a země se postupně politicky rozdělila **na území severního a jižního Vietnamu**. Na obou územích panovaly od té doby dvě různé dynastie. Na severu dynastie Trinh a na jihu dynastie **Nguyen**²⁵ (Tak časté vietnamské příjmení Nguyen je odvozeno právě od názvu této dynastie.), jejíž panovník Nguyen Anh začal spolupracovat s Francouzi a umožnil tak vlastně vojenský vstup Francouzů na území Vietnamu v 19. století. Za francouzskou pomoc a podporu v boji proti dynastii severu Trinh, přislíbila jižní dynastie Nguyen Francii jistá území. Roku 1787 přislíbili totiž Francouzi pomoc k nastolení vlády dynastie Nguyen za to, že dostanou Touraine (dnešní město Da Nang). Francie však později, po Napoleonských válkách, nárokovala daleko více území, až nakonec došlo k vojenskému obsazení Vietnamu a zřízení francouzské kolonie nad jeho územím. Dynastie Nguyen formálně vládla až do konce druhé světové války.

²³ v. - Chùa Một Cột

²⁴ v. - Văn Miếu

²⁵ v. - Nguyễn

Známým střediskem v období rozdělení Vietnamu se stalo město Hoi An, kam přijíždělo mnoho japonských kupců, stalo se významným obchodním střediskem.

V obci Tay Son žili tři bratři, kteří začali organizovat povstání proti již slabé dynastii Trinh, panující na severu. Jeden z nich se postavil do čela, jmenoval se Nguyen Hue. Jeden šlechtic z rodu dříve vládnoucí dynastie Le se však spojil s čínskou dynastií Čching a získal si její podporu. I přes tuto „zradu“ taysonské povstání zvítězilo. Vláda Taysonovců trvala do roku 1802, kdy v celé zemi nastolila vládu dynastie Nguyen dříve vládnoucí pouze v jižní části země. Od roku **1858** začali dobývat zemi Francouzi.

Jedním z dnešních nejznámějších měst Vietnamu je císařské město **Hue** (dříve Phu Xuan). Poté, co panovník jižní dynastie Nguyen porazil taysonské povstání, založil hlavní město ve Phu Xuanu. Město se dnes honosí mnoha královskými hrobkami, které jsou velmi romanticky rozmístěny, a to nejen na krásných místech poblíž města, ale také přímo uprostřed města, ve čtvrtích pulzujících běžným každodenním životem, stejně jako uprostřed nerušené opuštěné přírody, uprostřed nádherných vodních kanálů a vrcholků.

Další dějiny Vietnamu jsou záležitostí rovněž dějin evropských v souvislosti s kolonizační politikou evropských velmocí. Velké hnutí za nezávislost země myšlenkově vedl **Ho Či Min**, který nakonec po dlouholetém úsilí a cestování po celém světě dosáhl založení Vietnamské demokratické republiky roku **1945**. Dal tak vlastně podnět i ke sjednocení země roku **1976**, kterého se však nedožil.

V průběhu druhé světové války se o obsazení a připojení Vietnamu pokoušeli rovněž Japonci, kteří na krátko vystřídali Francouze při kolonizační správě země. Roku **1954 se odehrála významná bitva** pro celou tehdejší Indočínu (Vietnam, Kambodža a Laos), **bitva u Dien Bien Phu**²⁶. Po této bitvě byla Francie poražena a musela se stáhnout zpět. Ženevské dohody, které provázely tuto bitvu, stanovily, že se Vietnam rozdělí na dvě části podél 17. rovnoběžky s podmínkou konání řádných voleb do dvou let, v roce 1956. Ho Či Min s volbami počítal, a proto s prozatímním rozdělením Vietnamu souhlasil. Loutková vláda na jihu, která tradičně spolupracovala s Francouzi a nyní s Američany, však volby odmítla na jihu uskutečnit. Dané události vedly k dalšímu dlouhému a vyčerpávajícímu válčení, které trvalo až do roku 1976. Velmi zvláštní a můžeme říci i nezodpovědný přístup Američanů k válce konflikt mezi severem a jihem země dále ještě více stupňoval, stejně jako prohluboval ekonomickou a sociální krizi.

V průběhu vietnamské války se odehrávaly velice kruté boje. Obyvatelstvo žilo doslova v prelese a většinu zbraní si vyrábělo takřka na koleně. Celý národ byl znovu stmelován v boji proti velkému nepříteli (tentokrát ne proti Číňanům, ale proti Američanům). Vietnamská válka je mezi středními generacemi stále velmi živá a vzpomínky na ni vyvolávají velmi rozporuplné reakce. Stopy po válce jsou na vlastní oči patrné dodnes, její následky lze zpozorovat na krajinném reliéfu, v poškozeném zdraví obyvatel.

Již od roku 1945 se však Ho Či Min snažil o provedení základních hospodářských reforem, školských a zdravotních. Válka mu byla v jeho úsilí těžkým a nepřekonatelným protivníkem.

Od roku **1986** začala komunistická strana provádět další hospodářské reformy „**Doi Moi**“. Dnes je Vietnam oceňován celosvětově jako jedna z nejperspektivnější se rozvíjejících států. Patří mezi největší vývozce rýže, ve svém nitru ukrývá obrovský potenciál nerostného bohatství. Moc drží v rukou komunistická strana, ale chod hospodářství se reálně otevírá zahraničním investorům. Stavební pokrok a rozšiřování infrastruktury je znát na každém kroku, alespoň pokud jde o větší obce. (Nezapomeňme na více než 70 procent obyvatel žijící mimo velká centra.)

V červnu roku 1995 byly oficiálně normalizovány vietnamsko-americké diplomatické vztahy. Vietnam se stal plnoprávným členem **ASEANu**. Dále podepsal dohodu s EHS. Současná politika Vietnamu hlásá snahu o spolupráci s co největším počtem států světa.

Dnes se Vietnam obrovským tempem dále rozvíjí. Když se vezmou v úvahu obrovské rozdíly mezi způsobem života jednotlivých skupin obyvatel a různých etnických skupin spolu s obrovským ekonomickým rozvojem v zemi porýté plochami divokého pralesa, jen těžko si člověk může představit, jaká budoucnost Vietnam čeká...

---

²⁶ Dien Bien Phu bylo menší letiště v severozápadním Vietnamu. Dnes se v tomto městě nachází muzeum bitvy.

OTÁZKY K ZAMYŠLENÍ...

1. Co podle legendy předcházelo rozdělení Vietnamu na severní a jižní?
2. Čím je dána historická zkušenost Vietnamců s kolonizací vlastní země?

CHCETE-LI SE DOZVĚDĚT VÍCE...

Odborná i populární literatura o Vietnamu

- Anderson, P.: *Když bodá škorpión*. Naše vojsko, Praha 2004
- Bishop, Ch.: *Vietnamský válečný deník*. Naše vojsko, Praha 2005
- Csapó, G.: *V zemi zlaté želvy – cestopis z Vietnamu*. Nakladatelství politické literatury, Praha 1964
- Čierny, J.: *Rudá řeka*. Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1960
- Duiker, J. W.: *Ho Či Min*. Jiří Buchal & BB art, Praha 2003
- Fiedler, A.: *Divoké banány*. Mladá fronta, Praha 1963
- Frey, M.: *Dějiny vietnamské války - Tragédie v Asii a konec amerického snu*. Paseka, Praha 2003
- Gargan, E. A.: *Tajemství řeky*. Přel. D. Dvořáková, Jiří Buchal & BB art, Praha 2003
- Hora, K.: *Moje matka cizinecká legie*. Elka Press, Praha 1993
- Janka, O.: *Černá je řeka legionářů*. X-Egem, Praha 1995
- Kamas, D.: *Válka ve Vietnamu*. Votobia, Olomouc 1997
- Klinderová, I.: *Vietnam* (Vietnamská socialistická republika). Svoboda, Praha 1987
- Klinderová, I.: *Vietnam 1945-1956*. Orientální ústav ČSAV, Praha 1981
- Koláček, J.: *Magister Nhiem*. Refugium Velehrad-Roma, Velehrad 1998
- Koudelka, V.: *Vietnam - země rýže a hor*. Akcent, Praha 2004
- Kropáč, Z.: *Až temný květ banánu odkvete*. Vyšehrad, Praha 1973
- Müllerová, P.: *Dějiny státního zřízení a pramenů práva ve Vietnamu od prvopočátku do roku 1945*. Ve: Balík, S. + P. Müllerová: *Kapitoly z dějin státu a práva zemí Afriky, Asie a Latinské Ameriky*. Západočeská univerzita Plzeň, Právnická fakulta, Plzeň 1995, s. 112-134
- Müllerová, P.: *Obrázky ze země dračího krále* (Pictures From the Land of the Dagon King) – katalog k výstavě, Národní muzeum, Praha 2000
- Müllerová, P.: *Vietnam*. Libri v edici Stručně dějiny států, Praha 2004
- Nguyen Duy Khien + M. Carr: *Podnikáme ve Vietnamu* (praktické rady a informace). Vietnamská obchodní a průmyslová komora, Společnost obchod & služby, Praha 1996
- Nguyen Khac Vien: *Dejiny Vietnamu*. Pravda, Bratislava 1978
- Novotný, J.: *Úředně zapomenutá válka*. Fontána, Olomouc 2003
- Palmer, D. R.: *Volání polnice*. Jota, Brno 1996
- Rozehnal, M.: *Nad Rudou řekou*. Orbis, Praha 1962
- Syrůček, M.: *Rozpůlený banán*. Mladá fronta, Praha 1973
- Šita, F. a kol.: *Vietnam, země, lidé a umění*. Výstavnictví, Praha 1981
- Šita, F.: *Vietnamská válka*. Naše vojsko, 1983
- Šita, F.: *Pagoda na vonící řece*. Kruh, Hradec Králové 1987
- Vasiljev, I.: *Za dědictvím starých Vietů*. Etnologický ústav AVČR, Praha 1999
- Welsh, S.: *Úplná historie vietnamské války*. Cesty, Praha 1995
- Kolektiv autorů: *Vietnam* (Ilustrovaná historie konfliktu v jihovýchodní Asii). Svojtka a Vašut, Praha 1996

Literatura a výzkumy o vietnamské komunitě v ČR

- Brouček, S.: *Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR, I. část*. In: *Integrace cizinců na území České republiky* (Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1260/2001) AV ČR, Praha 2003, s. 7–184
- Brouček, S.: *Český pohled na Vietnamce*. Etnologický ústav AV ČR, Praha 2003

- Brouček, S.: *Rozpory v aktuální adaptaci vietnamského etnika v českých zemích*. In.: Hofman, J. + J. Ježek + M. Lukáš: *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference REGIO 2002 a IMPA 2002* (15. – 16. října) v Karlových Varech. (Dálný východ a Česká republika). ZČU, Plzeň 2003, s. 199–208
- Drbohlav, D. + P. Ezzedine: *Integrace cizinců v ČR* (výzkumná zpráva pro MPSV). IOM, Praha 2004
- Drbohlav, D. + J. Černík + D. Dzurová: *Dimensions of Integration: Migrant Youth in Central European Countries*. IOM, Praha 2004
- Horáková, M.: *Cizinci na trhu práce v letech 1994-2004*. MPSV, Praha 2004
- Karhanová, K. + P. Kaderka: *Obraz cizinců v médiích I*. Ústav pro jazyk český - Akademie věd České republiky, Praha 2003
- Kocourek, J.: *Vietnamci v České republice*. Ve: Šišková, T. (ed.): *Menšiny a migranti v České republice (My a oni v multikulturní společnosti 21. století)*. Portál, Praha 2001.
- Müllerová, P.: *Vietnamci v České republice*. In: Šišková, T. (ed.): *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Portál, Praha 1998
- Suchá, M. + M. Coufalová: *Zjišťování specifických potřeb cizineckých komunit na území města Plzně*. DCHP, Plzeň 2000
- Šišková, T. a kol.: *Menšiny a migranti v České republice - My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Portál, Praha 2001

Internetové stránky

www.cizinci.cz - Stránky Ministerstva práce a sociálních věcí o integraci cizinců
www.cvs-praha.cz - Česko-vietnamská společnost
www.domavcr.cz – Stránky spravované Mezinárodní organizací pro migraci
www.hnvn.cz – Svaz Vietnamců v České republice
www.klubhanoi.cz - Občanské sdružení Klub Hanoi – společnost přátel Vietnamu
www.migraceonline.cz - Stránky spravované Multikulturním centrem v Praze

Dostupné filmy s tematikou Vietnam

A nyní apokalypsa – rež. Francis Ford Coppola (USA, 1979, 2001)
Četa – rež. Oliver Stone (USA, 1986)
Dobré ráno Vietname – rež. Barry Levinson (USA, 1987)
Indočína – rež. Régis Wargnier (Francie, 1992)
Lovec jelenů – rež. Michaela Cimino (USA, 1978)
Milenec – rež. Jean-Jacques Annaud (Francie, 1992)
Na vertikále léta – rež. Tran Anh Hung (francouzsko - vietnamský film, 2000)
Narozený 4. července – rež. Oliver Stone (USA, 1989)
Tichý Američan – rež. Phillip Noyce (australský film, 2003)
Tři sezóny – rež. Tony Bui (vietnamsko-americký film, 1999).
Údolí stínů – rež. Randall Wallace (USA, 2002)
Vůně zelené papáji – rež. Tran Anh Hung (francouzsko - vietnamský film 1992)

ARABSKÁ KULTURA A ISLÁM

Mgr. Lucie Lysáková

Arabská kultura, často též nazývána islámská, je kulturou arabsky hovořících národů a také je součástí asijské a evropské kultury. Arabská kultura vyrůstá osvojením si starých kultur Dálného východu, a to především hellénistické, iránské, egyptské, syrské a jiné. Centrem kulturního života se staly velké města – Damašek, Bagdad, Káhira.

Arabové jsou etnická skupina rozšířená zejména v severní Africe a na Blízkém východě. Celková populace Arabů čítá asi 300 000 000 lidí. U některých skupin je příslušnost k Arabům sporná (libanonští Manorité, Súdánci atd.) Skupina je definována několika alternativními způsoby, při nichž často hrají roli i jiné než etnické ohledy (např. náboženské). Většina Arabů se hlásí k islámu.

Islámské státy s počtem věřících nad 50% - Afghánistán, Albánie, Alžírsko, Ázerbájdžán, Bahrajn, Bangladéš, Brunej, Egypt, Indonésie, Irák, Írán, Jemen, Jordánsko, Katar, Kazachstán, Komory, Kuvajt, Kyrgyzstán, Libye, Malajsie, Maledivy, Maroko, Mauritánie, Omán, Pákistán, Palestina, Saúdská Arábie, Senegal, Somálsko, Spojené arabské emiráty, Súdán, Sýrie, Tunisko, Turecko.

Významné muslimské menšiny v Evropě: Francie (severoafričtí přistěhovalci a jejich potomci - 2., 3. generace), Německo (převážně Turci, kteří přijeli za prací do bývalého Západního Německa, tvoří samostatné komunity a často se vrací do Turecka), Nizozemsko (převážně severoafričtí přistěhovalci), Rusko (v Asijské části), Španělsko (převážně afričtí přistěhovalci), Švédsko (necelý milion muslimů převážně ve velkých městech), **Velká Británie** (přistěhovalci zvláště z Asie (Indie a Pákistán), ale i Afriky.

Arabskou kulturu tvoří:

- arabská věda
- arabská filozofie
- arabské umění
- islám

POHLED DO HISTORIE

V minulosti se setkáváme s dobou, kdy se za nejnovějšími vědeckými a technickými poznatky putovalo k arabským učencům do Córdoba a Toleda. A nebylo to jen přechodné období. Po celá staletí byli ve světě arabští vědci na prvním místě v medicíně, matematice, chemii, astronomii a technice. Svými díly přispěli rozhodujícím způsobem k tomu, že světlo vědy začalo pozvolna pronikat do temna středověké křesťanské Evropy.

Příchod Muhammada a bleskové rozšíření islámu vyvolaly od počátku sedmého století jednu z nejrůznějších

a nehlubších revolucí, jaké svět zažil. Tento velký převrat měl dvě mohutné hybné síly: jazyk a náboženství, navzájem spojené posvátnou knihou napsanou v arabštině - Koránem.

Obrovská oblast od Lisabonu až na východ dnešního Iránu nikdy nedosáhla politické jednoty, šířily a vyměňovaly se v ní znalosti sjednocované arabským jazykem. Pocházely ze všech starých ohnisek vědy - z Egypta, Byzance, Persie, Řecka i z Číny přes pupeční šňůru Hedvábné cesty, jejíž konečnou stanicí bylo nádherné muslimské město Samarkand na krajním východě staré Persie. Získané informace a znalosti se třídily a probíraly v madrasách, náboženských univerzitách, které nebyly jen školami, ale i pokladnicemi a středisky výměny znalostí.

To vše vedlo k nebývalému kulturnímu rozkvětu, který zajistil po více než čtyři staletí muslimům převahu v mnoha vědeckých oborech, ve filozofii, literatuře, umění a technice. Na neobvyklé úrovni byly sociální vztahy. Třeba ve zmíněném Samarkandu byli v desátém století sice otroci, ale jestliže některý z nich dokázal, že jeho pán mu ušetřil byt jen jeden pohlavek, dostal svobodu. Mezilidské vztahy se řídily vybranými pravidly zdvořilosti a široce se uplatňovala pohostinnost - jedno z nejušlechtlejších naučení koránu. Většinu nocleháren (karavanserájů nebo chanů) užívali pocestní zdarma a zařízení byla udržována z příspěvků soukromníků. Muslimské dvory té doby - v Córdobě, Bagdádu, Káhiře, Damašku a v Samarkandu - neměly co do velkoleposti sobě rovné.

Chalífové, emírové, vezírové a raisové byli obklopeni básníky, filozofy, vědci a umělci všech oborů. Příkladem je Hárún ar-Rašíd a jeho legendární dvůr v Bagdádu, kde se odehrálo mnoho příběhů zachycených v Tisíci a jedné noci, jednom z nejslavnějších děl světové literatury. Pro tyto lidi se láska ke knihám stala vášní. Vypráví se, že když v devátém století vstoupili do Bagdádu seldžučtí Turkové, házeli do řeky všechny knihy, které našli, až pak z obavy, že hladina stoupne, se rozhodli pálit je na obrovských hranicích. Kdo zná Bagdád, ví, jak široký je tok Tigridu ve městě, a dokáže si představit, jaké množství spisů bylo zničeno.

Evropské křesťanské národy žily v té době v žalostném tmářství. V Evropě pokročilého středověku nebylo nic skvělého. Lidé žili v bídě a nevědomosti; v některých oblastech neuměl číst či trochu psát ani jeden člověk ze sta. Neustále se vedly kruté války. Kvůli dědickým sporům a hádkám se jednotlivá území dělila na stále menší celky. Sociální systém se zakládal na polootrockém nevolnictví obrovské většiny obyvatelstva.

Kontakty mezi oběma světy, křesťanským a muslimským, se začaly rozvíjet téměř ve stejnou dobu v Byzanci, na Sicílii a ve Španělsku. Z těchto tří míst posloužilo nesporně k neaktivnější a nejintenzivnější kulturní výměně Španělsko. Bylo to dáno jak jeho sousedstvím s hlavními křesťanskými královstvími na kontinentu, tak rozsahem arabské okupace jeho území, která trvala osm staletí. Za tak dlouhou dobu byl vzájemný styk nevyhnutelný a trvalý.

Córdoba se stala nejvýznamnějším městem Evropy. Její učenci, její zboží i její zlaté mince se těšily veliké vážnosti. Ze všech končin Evropy přicházeli do Španělska studenti dychtící po arabské učenosti soustředěné v Córdobě a Toledu. To, že Alfons X. založil slavnou Školu překladatelů, mělo zásadní význam pro předávání a šíření vědění.

Arabská medicína vycházela z evropských zdrojů - díla Galenova a Hippokratova a z orientálních lékařských znalostí založených na velmi dlouhých tradicích. Středověký arabský lékař pohlížel na svou vědu ze dvou hledisek, teoretického a praktického. První z nich ho staví před řadu přírodních protikladů, jako je teplo a chlad, vlhko a sucho, měkkost a tvrdost, z jejichž rovnováhy má vzejít uzdravení. Druhé, mnohem konkrétnější, vyžadovalo znalost anatomie a patologie, léků a chirurgických zákroků.

Hlubšímu studiu anatomie ale bránil zákaz pitev. Přesto se dokonale prováděly některé chirurgické operace. Například oční zákal se v Córdobě úspěšně operoval už od dvanáctého století. Používalo se složitých technik šití, napravovaly se zlomeniny a vykloubeniny a odstraňovaly nádory. Lékaři znali malý oběh krve, rozlišovali mezi tepnami a žilami a měli dobrou představu o nervovém systému. Zubní lékařství nebylo pokládáno za zvláštní obor medicíny. Každý lékař měl v brašně nástroje ke všem druhům zubařských zákroků. K tišení bolesti se používalo opia.

Po objevu alkoholu ho začali Arabové užívat jako antiseptika s výbornými výsledky. Vypalovali také otevřené rány a tkáň malomocných. Co však návštěvníci z jiných končin na islámských územích nejvíce obdivovali, byla hojnost nemocnic, jejich dobrý stav a zcela bezplatná péče. V dobách největšího rozkvětu tam nebylo žádné středně velké město, které by nemělo nemocnici alespoň se stovkou lůžek. Pacientům byla zaručena denní návštěva lékaře a pečovali o ně zdravotníci. Kromě toho existovaly léčebny pro duševně choré se specializovaným personálem.

Velká většina chemických objevů ve středověku měla původ v alchymii. Bez této temné přede hry by nemohla později vzniknout chemie jako věda. Džábír ibn Chajjám, jehož západní alchymisté znali jako Gebera, žil v osmém století a je pokládán za nejvýznamnějšího alchymistu v dějinách, i když se o něm ví málo. Spisy nesoucí

jeho jméno vznikly až sto let po jeho smrti a sestavovali je jeho žáci. Jedno z těchto děl Kniha o tajemství stvoření zahrnuje pověstnou Smaragdovou tabuli Herma Trismegista, úhelný kámen alchymie.

Mezi významné objevy arabských alchymistů patří tabulky na měření atomové hmotnosti, zlepšení mechanismu vah, nová barviva a kyseliny. Například na základě atomové hmotnosti (specifické váhy) odlišovali kozí mléko od kravského, sezamový olej od olivového, ba dokonce perly z Perského zálivu od perel z Rudého moře. Arabové vyráběli a rafinovali třtinový cukr podle výrobních procesů přinesených z Indie, a to buď ve formě krystalů - tabaržad, nebo homolí - kandí, z čehož vzniklo anglické slovo candy a španělské cande. Benátská křižáci v Tyru se s těmito procesy seznámili a pokládali je za novinku, ale ve Španělsku už byly známy a větrné mlýny tam mlely cukrovou třtinu.

Alchymisté používali destilačních přístrojů (španělsky alambique, francouzsky alambic- obojí odvozeno od arabského al-ambik) k výrobě alkoholu (z dalšího arabského slova al-kohl), který sloužil jako prchavá látka rozptylující voňavky, ve kterých si velmi libovali.

Ve veřejných lázních se používalo mýdlo, které se vyrábělo ve velkém množství a v mnoha druzích. Ještě v roce 1600 bylo používání mýdla pro španělskou inkvizici vodítkem k odhalování muslimských konvertitů.

KONTROLNÍ OTÁZKY:

1. *Co víte o historii arabské kultury, jaké významné vědní obory se v arabských zemích rozvíjely, které konkrétní objevy mají svůj původ na území bývalé Perské říše?*
2. *Které evropské město bylo ve středověku centrem arabské učenosti?*
3. *Jaká pravidla zdvořilosti platila u muslimského dvora v 10.století?*

ZÁKLADY ISLÁMU

Islám vznikl v Arábii působením proroka Muhammada v letech 570 – 632. Velmi brzy se rozšířil i mimo arabský poloostrov např. do Turecka, Iránu, Indie, jihovýchodní Asie a do subsaharské Afriky. Islám se šíří i do nových oblastí, posiluje své pozice a jeho společenství čítá okolo miliardy vyznavačů.

Islám nemá jednotné náboženské ústředí, avšak od roku 1971 dokázaly státy s muslimskou většinou ustavit společnou Organizaci islámské konference. Ta sdružuje 56 států nejrůznějších tendencí ve vztahu k demokracii i k islámu samému: sekulární Turecko i přísně islámský Írán, konzervativní Saúdskou Arábii a další zálivové monarchie i Libyi překypující revoluční rétorikou, státy, které poznaly tradiční orientální despotii i komunistickou diktaturu. Nepřekvapuje, že muslimové, žijící v širokém zeměpisu od pobřeží Atlantiku až po jižní ostrovy Filipín, na územích různých starých civilizací a substrátových kultur, nemluví jediným hlasem. Když se po vítězství islámské revoluce v Íránu v roce 1979 v západních médiích rozvířily debaty o hrozbě muslimského džihádu, přední odborníci (jako John Esposito aj.) upozornili, že islám není monolit a nedisponuje vojenskou silou schopnou ohrozit Západ.

Islám se vyvinul jako poslední ze tří velkých monoteistických náboženství. Vznikal stejně jako ostatní náboženství na Blízkém východě a již od svých počátků se formoval jako etický a náboženský kodex a také jako právní a politický systém.

Islám vyžaduje „komplexní přístup“ a to je jedna z příčin silné muslimské solidarity, na kterou je mnohdy nahlíženo jako na agresivní či fanatickou.

K ZAPAMATOVÁNÍ...

Slovo islám pochází z arabského kořeně S-L-M a znamená mír, čistotu, podřízenost a poslušnost. Z náboženského smyslu význam tohoto slova vyjadřuje podle knihy Zaostřeno na islám od autora Hammaudaha Abdalati znamená islám „...podřízenost vůli Boží a poslušnost Jeho zákonům. Spojením mezi původním a náboženským významem tohoto slova je silné a zřejmé.“ Islám je určitý způsob života jedinců a společnosti a za největší smysl se pokládá uctívání Boha.

ZÁKLADNÍ ČLÁNKY VÍRY ISLÁMU:

1. Víra v jediného Boha, nejvyššího a věčného, který nemá syna a ani společníka a nikdo jiný nemá právo být uctívám, než On.
V koránu Bůh sám sebe popisuje: „ On Bůh je jedinečný, Bůh sám o sobě věčný. Neplodil a nebyl zplozen a není nikoho, kdo je mu roven.“ (Korán, 112:1:4)
2. Víra v proroky a posly Boží
Muslimové věří v proroky, které vybral sám Bůh (např. Adam, Noe, Abraham, Mojžíš, Ježíš, atd.), aby lidstvo učili a vykládali Jeho božské poselství. Prorok Muhammad je posledním prorokem seslaným Bohem.
3. Pravý muslim věří ve všechna svatá Písma a zjevení Boží. Jednou z těchto knih je Korán, který Bůh zjevil proroku Muhammadovi.
4. Víra v anděly. Jsou to duchovní stvoření, kteří nemají fyzické touhy a celé dny a noci tráví službou Bohu. Andělů je několik, mají různou podobu a každý má určitou povinnost. Jedním z andělů je i Džibríl (Gabriel), který přinesl Muhammadovi Korán.
5. Pravý muslim věří v Den posledního soudu. Věřící, že tento svět jednoho dne skončí a mrtví budou vzkříšeni pro souzení Bohem, a to podle jejich víry a skutků. Vše, co na tomto světě činí i to co si myslí, se sčítá a zaznamenává a v den božího soudu budou tyto záznamy otevřeny. Lidé s dobrými úmysly a záznamy budou odměněni „rájem“ a ti, kteří konali špatné skutky budou uvrženi do pekla.
6. Víra v Al-Qadar (osud)

KORÁN

Korán je základem islámského vyznání. Název Koránu je odvozován od slovesa qara´a – číst, recitovat, někdy též qarana – spojovat. Muslimové věří, že obsahuje doslovně zaznamenané zjevení, jehož se Mohamedovi dostala prostřednictvím archanděla Gabriela. Sesílání veršů trvalo dohromady 23 let a do podoby, v jaké Korán známe dnes, byl sestaven až po Mohamedově smrti. Mohamed původně pravděpodobně neuvažoval o písemném zachycení svých zjevení a spoléhal se čistě na svou paměť. Po jeho smrti se objevila potřeba stanovit jednoznačnou verzi, aby bylo zjevení uchráněno deformacím a odlišným interpretacím. Zde je potřeba zmínit nedokonalost tehdejšího arabského písma, které ve své psané formě nezaznamenávalo krátké i některé dlouhé samohlásky. Existoval tak problém se záměnami gramaticky podobných slov. Proto měla písemně zachycená seslání nižší hodnotu, než recitace z paměti. Podle jedné tradice započala práce na Koránu již rok po Mohamedově smrti. Jednalo se o tzv. Hafsina sbírka. Za vlády třetího chalífy Uthmána došlo k vytvoření redakční komise, která především na základě Hafsiny verze Koránu a sbírky předsedy komise Zajda ibn Thábita sestavila Korán do dnešní podoby – tzv. Vulgáty mezi lety 651-656. Samozřejmě se mezi muslimy i na tuto podobu objevily pochybnosti, je přesto používána dodnes.

K ZAMYŠLENÍ...

Čtenáře může překvapit, že Korán v podstatě nemá žádnou pevnou strukturu, plynulý příběh. Je rozdělen na 114 súr (kapitol) a 6236 aj (veršů). Jazyk a forma Koránu jsou velice rozmanité. Jednoduše můžeme říci, že lze sledovat vývoj od poetických a obrazných veršů ke spíše právníckým a prozaickým textům.

PILÍŘE ISLÁMU

Islám se týká nejen lidského individua, ale života celé společnosti. Nemá nikterak složitě vypracovanou teologii, důležitější jsou povinnosti, které jsou známé jako základní pilíře islámu. Jsou to - Vyznání víry, Modlitba, Půst, Náboženská daň, Pouť do Mekky. Některé sekty přidávají i k těmto pilířům jako šestý také džihád.

1. Vyznání víry – Šaháda

Termín šaháda znamená svědectví nebo dosvědčení.

Šaháda zní: „Vyznávám, že není božstva kromě Boha a Muhammad je posel Boží.“ Po pronesení této věty se nevěřící stává muslimem. (Ašhadu ana lá iláha illá ‘illáh wa ana Muhammadan rasúlu ‘lláh.).

Větu je třeba pronést před významným islámským učencem nebo hodnostářem, stačí však i dva svědci a úřední zápis.

Podle knihy Kitáb Usúl Ad-dín (O základech náboženství), Abdalgáhira al-Baghdádího (z 1037) má tento pilíř několik stránek. „Osoba, která pronáší šahádu, bude Bohem vyslyšena a odměněna jenom tehdy, jestliže chápe pravdu tohoto výroku a opakuje jej s porozuměním a opravdovou upřímností. Pokud by šahádu vyslovoval pokrytec, věřící pevně jinak, nebude u Boha pokládán za věřícího a nebude ani uchráněn trestu na onom světě. Ještě horší než takovéto skryté pokrytectví je odporné novotaření“

2. Modlitba – Salát

Představuje kultovní povinnost každého muslima vykonávat tuto modlitbu pětkrát denně, a to vždy jen v arabštině. Muslimové se dříve modlili především v noci, a to z důvodu pronásledování.

Počet modliteb byl v minulosti nižší. Nejprve jedna a poté přibila druhá a třetí a učení o pěti modlitbách pochází až s období po smrti Mohammeda.

Orientace modlitby nebo-li „Šibla“ byla původně k Jeruzalému, ale po rozkolu s židy byla veršem 2:136 změněna na Mekku.

Podmínka modlitby je přísně závazná v tom případě, že člověk je duševně zdravý a svéprávný a je osobou, která dosáhla dospělosti (děti se začínají učit modlit kolem 7 roku).

Ženy jsou osvobozeny od modliteb při menstruaci nebo v šestinedělí.

Aby modlitba byla platná musí být splněny tyto podmínky.

1. Abdest, rituální omývání.
2. Čistota celého těla. Tělo musí být oděno a země použitá k modlitbě musí být zbavena nečistoty.
3. Oděv, vyhovující morálním zásadám a intimní části těla musí být zakryty, a to u mužů alespoň od pupku po kolena a u žen zakryto celé tělo kromě tváře, rukou a chodidel. Dále se nesmí používat při modlitbách průhledné látky.
4. Vyhlášení úmyslu modlit se srdcem i hlasem všude, kde to je možné.
5. Další podmínkou je obrácení se směrem ke Kaabě v Mekce.

Modlitbu nemusí konat vždy v mešitě, ale můžou ji konat kdekoli jinde.

K modlení se používá modlitebních koberečků, na nichž bývá zobrazen modlitební výklenek (mihráb), avšak lze také použít rohože či jakékoliv čisté látky.

Dále je třeba zmínit, že nemocní lidé mohou celou modlitbu konat vsedě nebo vleže.

Modlitba je chápána jako důvěrný rozhovor s Bohem a nesmí být nijak rušena.

3. Almužna – Zakát

Původní podoba zakátu bylo dávání almužny jako symbolu očisty a zbožnosti. Později po odchodu do Me-díny však vyvstala potřeba financovat rodící se stát a zakát se postupně stal vymáhanou povinnou nábožen-skou daní. Zakát není osobní záležitostí, je to povinnost a za jeho dodržování je člověk zodpovědný Bohu. Příspěvatel zakátu by se neměl touto povinností pyšnit nebo se tímto snažit získat slávu. Má tuto almužnu plnit, co nejokázalejším způsobem tak, aby to nepostihlo pokrytectví, které všechny dobré skutky ruší.

Příjemci zakátu jsou podle Koránu převážně chudí muslimové, aby se ulevilo jejich strážním, potřební muslimové, aby získali prostředky, s pomocí nichž si mohou vydělat na živobytí, muslimští konvertité, muslimští váleční zajatci - k vykoupení ze zajetí, zadlužení muslimové, aby se mohli osvobodit od svých závazků vy-volaných naléhavou nutností, muslimští zaměstnanci pověřeni muslimským vládcem vybíráním zakátu, aby bylo možné vyplatit jim mzdy, muslimové sloužící Bohu výzkumem, studiem nebo šířením islámu a muslimští poutníci, kteří uvízli v cizí zemi a potřebují pomoc.

Zakát má dvě složky. Jedna byla placena na hlavu a odpovídala asi 2,25 kilogramů nejběžnějších potravin daného regionu. Druhá složka byla závislá na bohatství toho kterého muslima a jeho výše se lišila podle druhu zboží, ze kterého byla vybírána.

Dnes je brán jako univerzální roční daň se sazbou 2,5 %. Povinná je pro všechny muslimy, kteří svými příjmy dosahují hodnoty „nisábu“, tedy jakéhosi životního minima. To činí 3 unce zlata tedy v přepočtu okolo 1300 dolarů.

4. Půst - Saum

Půst zavedl prorok Muhammad v Medíně roku 624. Znamená po dobu 30 dnů v měsíci Ramadán (což je 9 měsíc islámského kalendáře) odmítání potravin, nápojů, intimního styku, kouření od rozbřesku do soumraku. Mělo by se také vyvarovat všech svárů, pomluv a měly by se konat dobré skutky.

K přerušení půstu dochází hned po západu slunce. Častým zvykem je první jídlo datle s vodou (mlékem) a poté následuje strava, při které by měly být podávány lehká jídla, ale v současnosti je jídelníček v měsíci Ramadán ve většině případů velmi bohatý.

V současné době je též půst vyzdvihován jako cvičení vůle a také projev solidarity s chudými.

Též se setkáme s názory, že toto dodržení půstu je užitečné s lékařského pohledu.

Výjimky z půstu mají:

- děti
- duševně nemocní lidé
- muži a ženy, kteří jsou příliš staří a slabí, nemohou nahradit půst později, dávají náhradou potravu chudým
- nemocní lidé, jejichž zdraví by bylo půstem vážně ohroženo
- lidé cestující na vzdálenost 80 kilometrů nebo delší
- těhotné, kojící ženy
- ženy během menstruace

5. Pouť - hadž

Pátým pilířem islámu je povinnost muslimů vykonat alespoň jednou za život pouť do Mekky, bez ohledu na to, zda jde o muže či ženu. Musí být duševně, finančně a fyzicky způsobilí k této pouti. Ten, kdo se vypraví na pouť musí doma zajistit rodinu po dobu své nepřítomnosti, nesmí mít dluhy a učiní předsevzetí, že bude nadále žít ctnostněji vůči Bohu a lidu. Vrcholem poutě je 10. dhú-l-hidža, tento den je u nás známý jako Velký svátek obětí.

Vstup do Mekky je zcela zapovězen nemuslimům.

Džihád

Toto slovo je dnes velmi populární. **Džihád je často mylně prezentován jako „svatá válka“ nebo je minimálně v násilném významu používán.** Není však možné vinit média, která pouze převzala slovník zločineckých extrémistických islámských organizací.

Význam slova není válka, ani není odvozen od meče. Je odvozen od slovesa džáhada – znamená usilovat.

Miloš Mendel udává 4 druhy džihádu:

Za nejdůležitější je muslimy považován džihád srdcem „velký džihád“ – jedná se o každodenní úsilí věřících přemáhat ve svém srdci zlo a držet se stezky Boží. Další dva typy jsou víceméně misijní – znamená to poukazování na dobro a zlo a též na nenásilné šíření víry.

Dále džihád rukou zahrnuje charitu a záslužnou činnost.

Až teprve po těchto významech se objevuje džihád mečem jako koncepce povoleného násilí pro zájmy víry.

Je čistě náboženskou otázkou a neměl by být zneužíván ke světským cílům.

PAMATUJME...

Následují ještě další opatření, které islám zakazuje a jsou spojené s jídlem, pitím, pohlavním životem:

- *Zákaz všech opojných vín, likérů a alkoholu.*
- *Zákaz konzumace masa a veškerých výrobků z vepřového masa. Dále jíst maso z divokých zvířat, kte-*

rá používají zuby k usmrcení své kořisti (tygři, vlci, atd.), maso z dravých ptáků, z hlodavců, červů, plazů, z mrtvých zvířat a ze zvířat, která nebyla usmrcena patřičným způsobem. Tento způsob porážky zvířat se nazývá „dhabh“ - proříznutí krční tepny bez předchozího omráčení. Podle zvyků šarií se čisté potraviny nazývají „halál“.

- *Také platí zákaz všech hazardních her.*
- *Platí zákaz nemanželských pohlavních styků a způsobů hovoru, chůze, pohledů a oblékání na veřejnosti, které mohou vzbudit pokušení, podněcovat touhu a nesmí znázorňovat neslušnost a neskromnost.*
- *Islám také zakazuje úrok, ale tzv. islámské banky, kterých existuje na světě asi 50, jsou velmi malé a ekonomika muslimských zemí je – stejně jako naše ekonomika – založena na úvěrech a spoření obsahujících úročení.*
- *Islám nedovoluje zobrazovat Boha ani jiné svaté (pak by se stali modlami), protože to odvádí od víry v jediného Boha a vede ke zbožšťování lidí a pověrám. Ve výzdobě mešit se proto nesetkáte s žádným zobrazením lidí, jen s ornamenty a květinovými vzory.*

Společenstvo a rodinný život

Existuje velmi mnoho definic rodinného života. Na rodinu v islámských zemích se klade velký důraz. Základem islámské rodiny je, že svazky musí být pevné a přirozené.

Velký důraz se klade na rodinné pouto, které obsahuje povinnosti, které jsou předepsané náboženstvím. Jsou to zejména závazky spojené se zaopatřením rodiny, rodinným právem, dědickým právem, dále zabezpečením starých lidí.

Povinnosti manžela:

Vůči ženám nařizuje Korán a Sunna laskavost a spravedlivost. Manžel je též zodpovědný za plné zaopatření manželky a rodiny. Tuto povinnost musí provádět radostně, bez výčitek. Toto zaopatření obsahuje právo manželky na bydlení, výživu a celkovou péči o dobré živobytí. Muž musí také respektovat city ženy, nesmí ji vystavovat pocitům nejistoty. Nesmí ženě nijak ubližovat a omezovat její svobodu. Jestliže muž ženu již nemiluje, žena má právo zřici se manželského sňatku.

Povinnosti manželky:

„Pane náš, dej nám z manželek našich i potomstva našeho radost srdce a učin nás předními z bohabojných“ (Korán, 25:74).

Žena musí přispívat k blaženosti manželství a svého muže nesmí urážet. Žena nesmí přijímat ve svém domě cizí muže (ani jim krátit dlouhou chvíli) bez přítomnosti svého manžela, či bez jeho souhlasu. Nesmí též bez souhlasu muže přijímat dary. Tyto opatření slouží k zabránění žárlivosti, pomluvám a hlavně podporují mravní čistotu partnerů. V oblasti intimního života má být manželka ochotná, přitažlivá, žádoucí a nesmí být odmítána, jelikož Korán říká, že oba mají být druhému útěchou.

Manželství se uzavírá písemnou smlouvou mezi ženichem a zástupcem nevěsty za přítomnosti dvou svědků a šejchem, který má oprávnění k vykonání tohoto obřadu.

Manželství není možné uzavřít z překážky vyplývající z příbuzenství po krvi nebo po mléce (příbuzenství po mléce znamená to, že pokud matka mající dítě, které z důvodů nemoci či jiné záležitosti nemůže kojit, toto dítě kojí jiná žena, ale již nikdy nemůže vzniknout sňatek mezi jejich dětmi. Děti se tímto stávají nevlastními sourozenci).

Je pravdou, že muž se může oženit až se čtyřmi ženami, avšak tyto polygamní sňatky jsou vázány podmínkou, že muž se musí postarat o všechny ženy stejně a chovat se k nim spravedlivě. U reformistických myslitelů se vyskytuje názor, že Korán vyžaduje monogamii. Je to z toho důvodu, že spravedlivé rozdělení citů není možné. Jiní autoři se domnívají, že Korán má na mysli polygamii hlavně válečné sirotky a vdovy.

V dnešní moderní době se však polygamie vyskytuje v minimální míře z praktických či spíše s finančních důvodů. Týká se převážně případů, kdy žena například onemocní vážnou nemocí a již nemůže vykonávat povinnosti manželky a matky.

Péče a chování ke starým lidem

V islámském světě velmi zřídka nalezneme námi známé „Domovy důchodců“. Péče o staré rodiče je pro musli-

ma ctí a požehnáním. A poté, co rodiče zestárnou musí se k nim chovat laskavě a milosrdně.

Je také právem rodičů očekávat to, že jejich děti se o ně během jejich stáří budou starat bez jakéhokoliv podráždění či nevole.

Obřady spojené s narozením dítěte a smrtí člověka

Po narození je novorozenec vykoupán a podán matce. Ona nebo otec zašeptá do pravého ucha výzvu k modlitbě a do levého ucha začátek modlitby. Je to proto, aby první zvuk, co dítě uslyší se týkal muslimské víry.

Umírající si přeje, aby byl obrácen tváří k Mekce. U lůžka umírajícího mohou být přítomni příslušníci rodiny, ale i duchovní, kteří často předčítají pasáže z Koránu. Po smrti by mělo být tělo člověka rituálně omyto a zahaleno do rubáše. Islám doporučuje pohřbení zemřelého co nejdříve, ale zakazuje se pohřbení žehem.

Pitva je též zakázána, jelikož tělo zemřelého náleží Alláhu. Islám povoluje pitvy v zemích, kde to dané země předpisují, a to kvůli určení příčiny smrti, též jsou dovoleny k lékařskému výzkumu a pro výuku mediků.

K ZAMYŠLENÍ A K ZAPAMATOVÁNÍ...

Nakolik známe svátky islámských zemí? Jsme schopni porozumět jejich původu a významu?

V dnešní době se ve všech islámských zemích používají kalendáře dva - gregoriánský a islámský, podle kterého se určují islámské náboženské svátky.

Islámský rok trvá 354 dní a některá léta (celkem 11 z každých 30) jsou přestupná. Počátek dne se podle tradičního přístupu počítá od západu slunce. Letopočty vycházejí od (hidžry) roku 622, kdy Prorok Muhammad odešel z Mekky do Medíny.

SVÁTKY A VÝZNAMNÉ DNY:

- 1.muharram - islámský Nový rok
- 10.muharram – pro šíity bolestný den vzpomínky na Husajnovu smrt u Kerbelá (680)
- 12.rabí al-awwal – svátek Al Mawlid al Nabawi. Oslavují se narozeniny Proroka Muhammada.
- 27.radžab – Muhammadova „Noční pouť do nebes“. Připomíná se četbou legend o této cestě a v některých oblastech mimořádnou zbožností.
- 15.šaebán – „Noc prominutí“ den modliteb za mrtvé (podoba našeho svátku Památky zesnulých)
- Ramadán – trvá 29 až 30 dnů a vyznačuje se velkou zbožností a též dodržování velkého půstu. 27. den Ramadánu (lajdat al-qadr) je noc, kdy Bůh předurčuje osudy všech na následující rok.
- 1.šawwál – Id al Fetr „malý svátek“. V tento den se ukončuje půst. Tyto oslavy trvají 2-3 dny, lidé se během těchto dnů navštěvují, dávají si dárky a též se odvádí zakát (almužna) pro chudé.
- 10.dhú-l-hidža – Al Adha „velký svátek“ neboli „svátek obětí“ – oslavy trvají 3 dny a muslimové po celém světě obětují ovci nebo jiné zvíře.
- 18.dhú-l-hidža – ghadír – tento šíitský svátek připomíná jmenování Alího Muhammadovým nástupcem.

Muslimové světi den pátek, narozdíl od Židů, kteří vyznávají den sobotní a křesťané nedělní. V tento den se zúčastňují povinných společných poledních modliteb v mešitě. Ostatní denní modlitby se mohou vykonávat kdekoli v čistém prostředí.

Je zajímavostí, že některé evropské firmy, které zaměstnávají větší množství zaměstnanců islámského vyznání, zřídily ve firmách modlitebny a povolují svým pracovníkům páteční polední modlitbu (mezi takové firmy patří například francouzský podnik Renault).

ISLÁM V ČESKÉ REPUBLICCE

Islám v České republice není příliš zastoupen, narozdíl od zemí západní Evropy. Většinou jej vyznávají přistěhovalci; pouze malou část vyznavačů pak tvoří konvertité (jedná se hlavně členy českého původu smíšených rodin muslimů s původem z islámského světa. Vyznavači jsou většinou přistěhovalci a ma-

lé množství konvertitů. Celkem jich je asi 10 000, z toho pětina je aktivní. Přistěhovalci jsou většinou původem z tehdy socialistických zemí Blízkého východu (Sýrie, Irák), kteří studovali v ČSSR; dále uprchlíci z Bosny a Hercegoviny nebo příslušníci některých národů bývalého Sovětského svazu

První historicky známá osoba která navštívila dnešní Česko a měla vědomosti o islámu, byl v 10. století Ibrahim ibn Jákub, židovský obchodník a cestovatel z jižní části Iberského poloostrova

Poté se Češi setkávají s muslimy až o mnoho století později, na konci století šestnáctého. Tehdy Osmanští Turci ohrožovali dolní Moravu, a část jí i obsadili. Roku 1699 je však rakouská vojska opět zatlačila na jih. V dobách romantismu v 19. století se objevuje zájem o orientální kulturu a i o islám, vzniká minaret v Lednici. Na přelomu století také působí již čeští arabisté, Alois Musil a Bedřich Hrozný. Roku 1912 byl pak islám i na území Rakouska-Uherska uzákoněn, jednalo se o vstřícný krok pro částečně muslimskou Bosnu a Hercegovinu, která tehdy byla monarchií anektována.

V roce 1991 vzniklo Ústředí muslimských náboženských obcí a roku 1998 byla otevřena první mešita v Brně (pouze však bez minaretu, ten nebyl povolen), a o rok později i v Praze. Projekty na výstavbu dalších islámských svatostánků v menších městech (Teplice, Orlová) však již narazily na odpor veřejnosti i církví. Od roku 2004 je islám už oficiálně registrován i státem, takže nyní může *Ústředí* získávat i státní dotace.

PRO VÍCE INFORMACÍ...

Doporučené zdroje:

Adbalati, H.: Zaostřeno na islám.

Kropáček, L.: Blízký východ na přelomu tisíciletí, 1999.

Kropáček, L.: Duchovní cesty islámu, 2003.

Kropáček, L.: Islám a západ. Historická paměť a současná krize, 2002.

Kropáček, L. – Gombár, E. – Marková, D. – Obuchová, L.: Variace na islám, Islám v diaspoře, 1999.

Mendel, M.: Džihád. Islámská koncepce šíření víry, 1997.

Mendel, M. – Miller, Z.: Svět Arabů, 1989.

Džafar Šejch Idrís: Pilíře víry

Muhammad Ben Sulajmám al Taními: Základ islámu, 1992.

Guillaume, A.: Islam, 1963.

Bewley, A.: Islám: přirozený stav člověka.

Cardini, F.: Evropa a islám, 2004.

<http://exploze.wz.cz/vira/islam.htm>

<http://islamweb.cz>

<http://en.wikipedia.org>

<http://cs.wikipedia.org>

http://muslim-canada.org/Islam_myths.htm

<http://naqshbandi.org>

ŽIDOVSTVÍ, JUDAISMUS

Mgr. Marie Zahradníková

Židé představují v dějinách českých zemích jednu z nejvýznamnějších skupin obyvatelstva s více jak tisíciletou tradicí soužití s okolní společností. První zmínky o židovském osídlení Moravy a o přítomnosti židovských obchodníků v Praze pocházejí už z 10. století. V průběhu této společné historie zažívali židovští obyvatelé období příznivější, ale i méně vlídná, kdy byli vystavováni odmítání a diskriminaci ze strany okolí.

O dávné přítomnosti Židů na našem území svědčí mnoho památek, které je možné spatřit v řadě českých a moravských měst i obcí: je tu několik set židovských hřbitovů, jsou zde dochované, a v dnešní době často i (z)rekonstruované synagogy (např. v Praze, v Mikulově, Boskovicích, Třebíči, Holešově, Plzni, Děčíně a řada dalších). O synagoze v pražském podhradí se zmiňuje už v první polovině 12. století známý český kronikář Kosmas.

Židé se už od 2. století našeho letopočtu usazovali po celém světě – v takzvané *diaspoře* nebo *galutu*. Stalo se tak poté, co jim byl Římany zakázán pobyt v jejich dávné vlasti – Palestině (Židé sami ji ovšem vždy nazývali *Erec Jisrael* = Země izraelská). Na naše území přicházeli ve větším počtu od 12. století; nejprve se zde usazovali jako svobodní cizinci.

Už od vzniku křesťanství a s jeho vzrůstající rolí v evropských státech se začínají objevovat snahy omezit práva Židů. O všemožné omezení Židů usilovala katolická církev – důležité v tomto ohledu byly zejména 3. a 4. lateránský koncil (1179 a 1215), které mimo jiné stanovily, že Židé musí nosit zvláštní označení, aby je bylo možné rozpoznat na první pohled od křesťanských obyvatel, nadále směli Židé žít jen ve čtvrtích pro ně speciálně vymezených (od 16. st. nazývána italským slovem *ghetta*), bylo jim povoleno půjčovat peníze na úrok (takzvaná lichva, která byla křesťanům zakázána jako *cosi neetického*); na druhou stranu nesměli Židé pracovat v zemědělství, nesměli vlastnit půdu a většina řemesel jim byla také zakázána, aby nekonkurovali svým křesťanským sousedům. Zvláštní označení Židů mělo v dějinách různou podobu: mohl to být například žlutý kroužek či kolečko našité na oděvu či žlutá páska na rukávu nebo zvláštní tvar klobouku, povinnost nosit vousy nebo zvláštní účes se žlutou stužkou ve vlasech pro ženy. Za druhé světové války se toto nařízení vrátilo ve formě povinnosti viditelného označení žlutou Davidovou hvězdou s nápisem *Jude*.

Vždy záleželo na panovníkovi, jak se k Židům usazeným na svém území zachoval – někteří panovníci byli Židům nakloněni, jiní Židy naopak ze země vypovídali. I když ovšem stvrdili Židům určitá privilegia, obvykle z toho chtěli pro sebe získat prospěch – většinou tak po nich žádali finanční dary (ještě v 19. století byla na našem území v platnosti toleranční daň). Postavení Židů ve středověku dostalo podobu nazývanou *servi camerae regia*, služebníci královské komory.

K nejvýznamnějším privilegiím, která Židé v českých zemích získali, patřila *Statuta Judaeorum* Přemysla Otakara II. z roku 1254. Naopak za Ladislava Pohrobka byli Židé vypovězeni z moravských královských měst Brna, Olomouce, Znojma, Uničova a Jihlavy, za Ferdinanda I. měli být úplně vypovězeni z českých zemí, stejně jako později za císařovny Marie Terezie. Nakonec sice nikdy k úplnému vypovězení nedošlo, ovšem na Moravě nesměli Židé žít v královských městech až do 19. století. Centrum židovského života na Moravě tak plnil Mikulov, který byl sídlem moravského zemského rabinátu až do roku 1925.

EMANCIPACE, HASKALA, VĚDA O ŽIDOVSTVÍ, CHASIDISMUS

Věnujme nyní krátce pozornost problému židovské emancipace a důsledkům, které s sebou přinesla. Zatímco emancipace byla téměř výlučně záležitostí západní, resp. střední Evropy, procházelo početné židovstvo východoevropské podstatně jiným vývojem. Židům v západní Evropě se počínaje francouzskou revolucí na konci 18. století dostává zrovnoprávnění a dochází (místy alespoň formálně) k odstraňování mnohaleté segregace. Využívající těchto příznivých podmínek, snaží se Židé řešit „židovský problém“ či „židovskou otázku“. „Předmoderní židovská existence“ prochází hlubokou proměnou, neboť jsou odstraněny tři aspekty, které ji charakterizovaly: politická autonomie židovských obcí, společenská výlučnost jejich příslušníků a tradiční kultura.

Jako optimální řešení se Židům jeví asimilace, tj. integrace do okolní společnosti a postupně i vplynutí do některého z národů, které se v průběhu 19. století začínají v Evropě utvářet. V asimilaci Židé spatřují především odstranění problému antisemitismu (který byl však až do 19. století chápán téměř výlučně nábožensky), zlepšení svého hospodářského a sociálního postavení i konec svého inferiorního statutu ve společnosti. Logickým důsledkem

asimilace byl však hromadný ústup od židovských tradic i od tradiční židovské víry, díky níž Židé po dlouhá staletí nepřestali být Židy. To byl ovšem závažný problém, protože o úplnou ztrátu identity Židům jít nemohlo. V tomto momentu se utváří židovské osvícenské hnutí zvané **haskala** (odvozeno z hebrejského slova **sechel** = rozum).

Haskala se snažila reagovat na liberalizující se poměry, ovšem při zachování těch hodnot judaismu, které se jí zdály být trvalé. Stoupenci **haskaly**, tzv. **maskilim**, se zasazovali o vzdělání, jež by oproti dřívějšímu zahrnovalo i profánní obory, usilovali o vzkříšení biblické hebrejštiny, jejíž používání v synagoze se stalo formálním, aniž by jí přítomní pořádně rozuměli, a namísto jidiš prosazovali němčinu. Nejvýznamnějším představitelem **haskaly** byl německý Žid Moses Mendelssohn (1729-1786).

Postoj Židů k **haskale** nebyl jednoznačný; především ortodoxní židovstvo se obávalo následků reformem, které **haskala** vyvolala. Její význam tkví zejména v tom, že připravila cestu reformním proudům v judaismu i tzv. vědě o židovství (*Wissenschaft des Judentums*). Ze západní Evropy se **haskala** přesunula na východ, především do Ruska, kde však vzala za své při vlně antisemitismu v osmdesátých letech 19. století a byla vystřídána sionismem.

Wissenschaft des Judentums si vytyčila za cíl všestranně zkoumat židovskou historii, literaturu a náboženství. Výsledky měly přiblížit židovským čtenářům hodnoty židovství a

u souvěrců vzbudit hrdost na vlastní minulost a oslabit tak asimilační tendence. Centrem židovských učenců byl hlavně Berlín, kde v letech 1851-1939 vycházel časopis *Monatschrift für die Geschichte und Wissenschaft des Judentums* a kde byla roku 1872 založena Vysoká škola pro vědu o židovství.

Pokud jde o situaci ve východní Evropě, zde nebyly k úspěšnému procesu emancipace vhodné podmínky. Především odlišný hospodářský vývoj ve východní a západní Evropě způsobil hluboké rozdíly v právním, sociálním i kulturním postavení mezi židovstvem „západním“ a „východním“. V západní Evropě umožnila emancipace Židů vznik střední vrstvy státních úředníků a svobodných povolání a dokonce vznik úzké vrstvy židovských továrníků, velkoobchodníků a bankéřů. Někteří Židé zde se domohli také významného politického postavení a zejména ti bankéři, kteří disponovali rozsáhlým majetkem, získali značný politický vliv.

Ve východní Evropě (tj. v Rusku a v Polsku, kde žil velký počet Židů) existovala symbióza Židů s křesťanskou společností a to hlavně v hospodářském ohledu, neboť Židé zde vykonávali roli prostředníka mezi městem a venkovem, mezi šlechtou, rolníky a obyvateli měst. Na přelomu 18. a 19. století, kdy jsou z této své tradiční role vytěsněni, upadá jejich tradiční funkce, kterou přebírají křesťané, a nastává u nich „hluboká krize identity, která se odrazila jak v obecném životě, tak i v náboženství nebo světonázorovém zaměření“.

Oproti **haskale**, kterou většina východoevropských Židů nepřijala, se zde rozvinul náboženský směr zvaný **chasicismus** (podle hebr. slova **chasic** = zbožný). Přibližně v polovině 19. století se pak začíná v tomto prostoru formovat jakýsi celistvý komplex východoevropského židovstva, podmíněný do značné míry kompaktností osídlení. Učenci se začínají přihlašovat k jidiš jako ke svému „národním“ jazyku a skutečně je možné do jisté míry těmto východoevropským Židům přisoudit atributy národa. Situace Židů se začala zhoršovat v souvislosti se vzrůstajícím nacionalismem jednotlivých evropských států. Jejich neochota přijmout Židy mezi sebe coby rovnoprávné členy národa, dále pak vzrůstající antisemitské nálady ve společnosti a pogromy v Rusku vyvolaly ve druhé polovině 19. století pochybnosti o možnostech asimilace a podnítily vznik sionismu (který se opřel právě o tvrzení, že Židé jsou svébytným národem). Od této doby se střetávají v židovstvu dvě tendence: pokusy o další asimilaci a touha po vytvoření vlastního státu, kde by se židovský národ svobodně realizoval. Výsledkem emancipace byla především ztráta tradičního charakteru židovské pospolitosti a její vnitřní soudržnosti. Podobný vývoj, jaký se odehrál v Rakousku, byl charakteristický pro celou západní Evropu a Německo, tam však, na rozdíl od habsburské monarchie, se Židé neocitli v národnostních pútkách.

Dalším významným mezníkem pro Židy v českých zemích byla revoluční léta 1848/49, kdy byla definitivně zrušena ghetta, toleranční daň i familiantský zákon. Od té doby se Židé začali hodně stěhovat, opouštěli bývalá ghetta a odcházeli zejména do pohraničí a velkých měst, kde se rozvíjel průmysl. V průmyslu, v bankovníctví, v právníctví i ve vědě dosáhli záhy významných úspěchů. Jejich zrovnoprávnění u nás završila ústava z prosince 1867, která židovským obyvatelům habsburské monarchie přiznala pasivní i aktivní volební právo.

Období druhé poloviny 19. století bylo pro Židy na našem území dobou rozmachu. Asimilace je na postupu – v Čechách se od sedmdesátých let 19. století rozvíjí tzv. českožidovské hnutí, zároveň pokračuje přirozená asimilace německy hovořících Židů k německému etniku.

Mnozí asimilanté se domnívali, že splynutím s okolními národy jednou provždy odstraní příčiny antisemitismu, v tom se však bohužel mylili. V poslední čtvrtině 19. století však opět zesílily antisemitské tendence – antisemitismus moderní, který měl hospodářské, politické, národnostní a později také rasové příčiny. Jako reakce na novodobý antisemitismus se zrodil **sionismus**, židovské národní hnutí, který se snažil získat pro Židy území,

kde by mohli založit vlastní stát. Přirozeně se začíná uvažovat o Palestině, která hrála tak důležitou roli v židovském náboženství. Řada Židů z Evropy se od osmdesátých let 19. století do Palestiny skutečně vystěhovala. Trvalo však ještě více než šedesát let, než byl založen Stát Izrael.

Po první světové válce vznikla jako jeden z nástupnických států Rakouska-Uherska Československá republika. Židé v ní hráli důležitou úlohu, podíleli se na vládě, hospodářství, vědě, kultuře; jmenujme alespoň spisovatele Franze Kafku a Karla Poláčka, básníka Jiřího Ortena, sochaře Otto Gutfreunda, básníka, kritika a překladatele Otokara Fischera, herce Hugo Haase. Dá se říci, že meziválečné Československo bylo pro židovské obyvatele velmi příznivou etapou. Situace se však začala pro Židy z celé Evropy vyhrcovat po nástupu Hitlera k moci roku 1933. Nejprve v Německu byla přijata řada diskriminačních opatření, která měla Židy vyřadit z hospodářského života, postupně byli omezováni ve všech oblastech života. Roku 1935 byly říšským sněmem přijaty tzv. norimberské zákony, které vycházely z rasové teorie a na jejím základě definovaly, kdo je a kdo není Žid.

Po mnichovské dohodě muselo Československo na podzim roku 1938 postoupit Německu pohraniční oblasti, tzv. Sudety, v nichž okamžitě vstoupily v platnost norimberské zákony. Židé ze zabraného pohraničí prchají do vnitrozemí okleštěného Česko-Slovenska. O půl roku později bylo ovšem Československo definitivně rozbito vstupem německých vojsk, odtržením Slovenského státu a vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava (15. 3. 1939). Již v červnu 1939 zde vstoupily v platnost norimberské zákony a každý měsíc byla vydávána řada dalších diskriminačních opatření, která židovské obyvatele v protektorátu uzavřela do nových ghatt, nazývaných „ghetta beze zdí“ (viz chronologie níže). Na podzim 1941 začaly transporty do ghetta Terezín, odkud již od ledna 1942 vyjížděly transporty dále na východ, do vyhlazovacích táborů zřízených Němci v zabraném Polsku. Nacistické běsnění nepřežilo v protektorátu na 80 000 našich židovských spoluobčanů, kolem 66 % předválečného počtu. K uctění památky zavražděných židovských obyvatel z Čech a Moravy jsou na stěnách Pinkasovy synagogy v Praze napsána jména všech zjištěných obětí, kteří tak alespoň symbolicky mají na tomto místě náhrobek.

Po válce se mnozí z těch, kteří přežili, vystěhovali do Palestiny, kde byl 14. 5. 1948 založen Stát Izrael. Ti, kteří zůstali v Československu, byli od padesátých let vystaveni státnímu antisemitismu, který Židy jako příslušníky náboženské skupiny považoval za druhořadé občany. Státní ideologie podle diktátu Sovětského svazu také používala antisionistickou propagandu. Památky (zejména synagogy a židovské hřbitovy) se neudržovaly, případně byly často využívány k jiným účelům, např. synagogy sloužily jako skladiště.

Teprve rok 1989 přinesl vítané změny: roku 1990 navštívil prezident Václav Havel Jeruzalém, roku 1992 byl vrchním a zemským rabínem zvolen Karol Sidon, roku 1997 byla v Praze založena židovská základní škola a gymnázium, vzniklo několik židovských institucí, ať už náboženských či kulturních, židovské obce (v České republice jich je v současnosti deset) pomalu obnovily svou činnost, vznikl fond na odškodnění obětí holocaustu. Bohužel i v dnešní době se můžeme setkat s projevy antisemitismu – viz například projevy vandalismu na židovských hřbitovech, množství internetových stránek nabádajících k rasové nesnášenlivosti, koncerty neonacistických kapel apod. Rafinovanou verzí soudobého antisemitismu je popírání holocaustu, tzv. osvětimská lež, jejíž zastánci se rádoby vědeckým způsobem snaží vyložit údajná nová fakta o holocaustu, popírají existenci plynových komor, relativizují počty obětí apod. Nejnověji je na školách šířena prostřednictvím tzv. Národního vzdělávacího institutu publikace s názvem *Osvětím – fakta versus fikce*, v níž je právě popírán holocaust. Je úkolem státu, společnosti a každého z nás, jak se těmito jevy vypořádá.

KONTROLNÍ OTÁZKY:

1. *Jak se v historii projevovaly snahy omezovat práva Židů? Můžete jmenovat konkrétní příklady z historie?*
2. *Dokážete charakterizovat židovské osvícenské hnutí haskala?*
3. *Co je to sionismus a z jakých pohnutek vznikl?*

ŽIDOVSKÉ NÁBOŽENSTVÍ A ZPŮSOB ŽIVOTA

K ZAPAMATOVÁNÍ...

Judaismus je jedno ze tří největších světových monoteistických náboženství. Judaismus dal světovému kulturnímu dědictví Starý zákon (judaismus jej nazývá Tanach, což je zkratka ze tří hebrejských slov, které popisují jednotlivé části Starého zákona – Tóra, Proroci, Spisy).

Zároveň však existuje podrobné rozvedení toho, co je sice zmíněno ve Starém zákoně, ale není to tam patřičně vysvětleno. Rozsáhlý soubor těchto komentářů se nazývá Talmud (= učení) a patří vedle Starého zákona k nejdůležitějším náboženským dílům judaismu.

Náboženský život Židů se z velké části odehrává v synagoze, které se hebrejsky říká Bejt ha-kneset (= Dům shromáždění) či Bejt ha-midraš (= Dům studia či výkladů) či Bejt ha-tfila (= Dům modlitby). Všechny tyto funkce synagoga plní. Další dva důležité pilíře judaismu tvoří obřizka a dodržování dne klidu, soboty neboli šabatu/šábesu. Postavení soboty v judaismu vychází z první knihy Mojžíšovy, podle které Bůh stvořil svět v šesti dnech a sedmého dne si po své práci odpočinul.

Židovský rok, který se neřídí jako náš solárním, nýbrž lunárním; začíná na podzim, v průběhu září velkým svátkem Roš ha-šana (= Nový rok). Podle židovského počítání den začíná a končí západem slunce, proto také šabat začíná v pátek odpoledne. Měsíce židovského kalendáře se nazývají nisan, ijar, sivan, tamuz, av, elul, tišri, chešvan, kislev, tevet, švat a adar. Židovský rok je rozčleněn řadou svátků. Tyto svátky se dělí na hlavní, jako je Roš ha-šana (= Nový rok), Jom Kipur (= Den smíření), Sukot (= Svátek stanů), Simchat Tora (= Radost z Tóry), Pesach (= Svátek „přeskočení“), Šavuot (= Svátek týdnů), a vedlejší: Chanuka (= Svátek zasvěcení), Tu bi-švat (= Nový rok stromů), Purim (= Svátek losů). Potom existuje ještě několik významných či postních dnů. Některé tyto svátky se časově téměř shodují s křesťanskými, jako například Pesach s Velikonocemi či Chanuka s Vánoci. Mají však jiný historický základ a také odlišný průběh.

V 19. století se v židovských komunitách střední Evropy a hlavně v Německu rodí reformní judaismus jakožto duchovní směr a zároveň náboženský systém. První reformátoři tradičního judaismu se pokoušeli vytvořit židovskou teologii, která by vzdorovala nepřátelským trendům tehdejšího křesťanského a filosofického myšlení a i nadále vyhovovala změněnému náboženskému a estetickému citění asimilujících se Židů. Neodmítli přitom ani kritické studium Bible včetně Pentateuchu. Jedním ze zakladatelů reformního judaismu byl německý rabín Abraham Geiger (1810–1874).

Reformističtí autoři se snažili dokázat, že judaismus se vždy pod vlivem okolí proměňoval: z toho vyvozovali, že určité normy, zvyky a obřady, které platí v jednom prostředí, nemusí platit v jiném – snažili se vybrat ty, které jsou stále platné a nastolili program praktických reforem. K prvním pokusům vytvořit novou synagogální bohoslužbu došlo v Amsterdamu (1797), ve Vestfálsku (1808), v Berlíně (1815) a Hamburku (1818); v Praze pak roku 1837 ve Staré škole. Změny, se kterými reformovaný judaismus přichází, byly zejména tyto: kázání v národním jazyce, která se zaměřovala spíše na duchovní povzbuzení než na výklad zákona; nová úprava interiérů synagog, zavádění varhanní hudby a krácení bohoslužeb; zde ovšem naráželi reformisté na nesouhlas častý souvěrců. Reformisté příliš nedbali na halachu, váhu kladli spíše na morální výlučnost judaismu, jež spočívá v jeho důrazu na svobodu. Změny vycházely také z důležitého faktu, že Evropa přestávala Židům po opuštění ghett připadat jako exil. Reformní judaismus vyvolal odpor tradičně cítících Židů, někde mu bránily i úřady (především ve dvacátých a třicátých letech 19. století).

Od čtyřicátých let se začaly v Německu konat rabínské synody (1844–46), které se snažily najít kompromisní řešení problémů (míra používání hebrejštiny při bohoslužbě, oslava šabatu a svátků, postavení žen v judaismu). Tomuto novému směru se začalo říkat liberální judaismus. V architektuře je pro něj typický tzv. maurský styl, ve kterém byla postavena i Španělská synagoga v Praze (1868).

Do poloviny 19. století se reformní hnutí rozšířilo po Německu a habsburské monarchii, objevilo se i v Anglii a ve Spojených státech. Tamní praxe byla ovšem mnohem radikálnější než v Evropě – např. podle tzv. *Pittsburské platformy*, která platila až do druhé světové války, Židé už nejsou národem, ale náboženským společenstvím, které již nečeká na návrat do Palestiny, ani na oltářní oběti vedené syny Aronovými, ani na obnovu zákonů týkajících se židovského státu, a jako takoví jsou vázáni jen morálními, nikoli ceremoniálními příkazy. Významným představitelem liberálního judaismu byl Izák Weis, v USA známý jako Isaac Mayer Wise, který v letech 1843–6 působil jako rabín v Radnicích u Rokycan.

Reformní judaismus má dnes kolem 1 200 000 přívrženců, z nichž většina žije v USA

KONTROLNÍ OTÁZKY:

1. Co víte o judaismu?
2. Jak probíhá židovský rok?
3. Vysvětlete termín „Jom Kipur“

SLOVNÍČEK POJMŮ:

Antisemitismus – pronásledování, předsudky, až nenávisť vůči Židům

diaspora – „roztroušení“ nebo roztroušené osídlení, označení pro rozptýlení Židů v různých částech světa, zejména po vyhnání z Palestiny Římany ve druhém století n. l. (srov. **galut**)

Erec Jisrael – „Země izraelská“, historický název pro území, které dostaly hebrejské kmeny od Hospodina

familiantský zákon – zaveden v habsburské monarchii roku 1726, od této doby směl rodinu zakládat pouze nejstarší syn v rodině, další museli zůstat buď bezdětní, nebo se vystěhovat ze země

galut – hebrejský výraz pro diasporu, doslova znamená exil či vyhnanství (srov. **diaspora**)

ghetto – ulice či čtvrť, kde žili Židé, od středověku začala být ghetta oddělována zdí, závorou či řetězy od okolí; zrušena u nás po revoluci roku 1848/49

halacha – židovské náboženské právo, právní systém judaismu

haskala – židovské osvícenství, rozvíjející se od druhé poloviny 18. století, pokusilo se spojit trvalé hodnoty judaismu s duchem doby

holocaust – termín pro vyvražďování Židů za 2. světové války převzatý z řečtiny; současná historiografie začíná dávat přednost hebrejskému slovu **šoa** = pohroma, zkáza; celkově zahynulo v průběhu války asi 6 miliónů Židů

chevra kadiša – pohřební bratrstvo, mělo na starosti starat se o nemocné a umírající a zařídit pohřeb se všemi náboženskými náležitostmi

Jom Kipur – „Den smíření“, nejvýznamnější židovský svátek, je o něm zakázáno pracovat a nařízen nejprísrnější půst; člověk se smiřuje se svými bližními a s Bohem

Roš ha-šana – židovský Nový rok, 10 dní po něm následuje Jom Kipur, toto mezidobí je vyplněno pokáním

servi camerae regiae – „služebníci královské komory“, statut, kteří měli Židé ve středověku v řadě evropských států; byli pokládáni za majetek královské komory, panovník za ně tudíž měl zodpovědnost, ale za to od nich žádal pravidelné daně i finanční výpomoc v pohnuté době, např. v období válek

Statuta Judaeorum – privilegia Židům od Přemysla Otakara II. r z roku 1254

šabat/šábés – sobota, sedmý den židovského týdne, který je vyhrazen bohoslužbám a odpočinku, má významnou regenerační funkci

translokační reskript – nařízení Karla VI. z prosince 1726, nařizoval Židům přestěhovat se do zvláštních ulic a čtvrtí, které ležely dále od katolických hřbitovů a kostelů, byl motivován nábožensky

Žid/žid – příslušník židovského národa (pravopis Žid) a příslušník židovského náboženství (pravopis žid); spory o to, zda jsou Židé příslušníky národa či náboženství nejsou dodnes rozřešeny

PRO VÍCE INFORMACÍ ...

Haumann, Haiko: *Dějiny východních Židů*, Olomouc 1997

Kestenberg-Gladstein, Ruth: *Neuere Geschichte der Juden in den böhmischen Ländern*, Tübingen 1969

Kestenberg-Gladstein, Ruth: *The Jews between Czechs and Germans in the Historic Lands 1848–1918*, in: *The Jews of Czechoslovakia*, sv.1, Philadelphia-New York, 1968, s. 21-71

Kieval, Hillel J.: *The Making of the Czech Jewry. National Conflict and Jewish Society in Bohemia 1870–1918*, New York-Oxford 1988

Kieval, Hillel J.: *Země mezi: čeští, moravští a slovenští Židé do roku 1918*, in: Bergerová, Natalia (ed.): *Na křižovatce kultur. Historie československých Židů*. Praha 1992, s. 23-51

Krejčová, Helena: *Nástin spolkové činnosti českožidovského asimilačního hnutí*, in: Kárník, Zdeněk (ed.): *Sborník k problematice multietnicity. České země jako multietnická společnost: Češi, Němci a Židé ve společenském životě českých zemí 1848–1918*. Praha 1996, s. 85-109

Krejčová, Helena: *Židovská komunita v moderní české společnosti*, in: *Židé v novodobých dějinách*. Soubor přednášek na FF UK. Praha 1997, s. 17-27

Nosek, Bedřich – Krejčová, Helena: *Židé v českých zemích (10. až 20. století)*. Příloha k Atlasu univerzálních dějin židovského národa. Praha 1995, s. 10-15

Pěkný, Tomáš: *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, Praha, Sefer 2001, 2. rozšířené vydání

Roubík, František: *Tři příspěvky k vývoji emancipace židů v Čechách*, in: *Ročenka Společnosti pro dějiny Židů v Československé republice*, roč. 5, 1933, s. 305-400

Roubík, František: *Z dějin židů v Čechách v 19. století*, in: *Ročenka Společnosti pro dějiny Židů v Československé republice*, roč. 7, 1935, s. 231-357

Wlaschek, Rudolf M.: *Juden in Böhmen. Beiträge zur Geschichte des europäischen Judentums im 19. und 20. Jahrhundert*, München 1997

Tato skripta jsou spolufinancována
Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky